

Nematerijalna kulturna baština u natjecajima na području Zadarske županije

Brkljačić, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:690697>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Marko Brkljačić

**Nematerijalna kulturna baština u natjecanjima na
području Zadarske županije**

Diplomski rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Nematerijalna kulturna baština u natjecajima na području Zadarske
županije

Diplomski rad

Student/ica:

Marko Brkljačić

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Jadran Kale

Zadar, 2018.

Department
of Ethnology and Anthropology

Marko Brkljačić

Intangible cultural heritage and grant support in Zadar county

MASTER'S THESIS

Mentor: doc. dr. sc. Jadran Kale

Zadar, March 2018

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marko Brkljačić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Nematerijalna kulturna baština na području Zadarske županije**, rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. ožujka 2018.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ISTRAŽIVANJE.....	1
3. METODOLOGIJA.....	4
4. PREGLED LITERATURE	5
5. UNESCO-OVA KONVENCIJA O ZAŠTITI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE	5
5.1. Tekst Konvencije.....	6
5.1.1. Što je to nematerijalna kulturna baština.....	7
5.1.2. Očuvanje nematerijalne kulturne baštine.....	8
6. ZAKONODAVNI OKVIR OČUVANJA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	12
6.1. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske.....	12
6.2. Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.....	13
6.3. Zaštitni radovi na nematerijalnim kulturnim dobrima.....	14
7. PROGRAMI ZAŠTITE I OČUVANJA NEMATERIJALNIH KULTURNIH DOBARA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI OD 2012. DO 2016. GODINE.....	17
8. OJKANJE U LIŠANIMA OSTROVIČKIM.....	19
8.1. Povijest Lišana Ostrovičkih.....	19
8.2. Razvoj folkloru u Lišanima Ostrovičkim.....	21
8.3. Ojkanje.....	23
8.4. Lišanska misa.....	23
8.5. Osnutak KUD-a Sv. Nikola Tavelić.....	24
8.6. Izrada nošnji za KUD.....	26
8.7. Smotre folkloru u Lišanima Ostrovičkim.....	27
8.8. Ojkanje i UNESCO	28
9. VEČER OJKAVICE.....	30
9.1. Organizacija programa i projekata.....	30
9.2. Večer ojkavice od Sinja do Nina i Brinja.....	32
9.3. Druga Večer ojkavice.....	33
9.4. Treća Večer ojkavice u Lišanima Ostrovičkim.....	35
9.5. Organizacija treće Večeri ojkavice.....	38
9.6. Analiza prijava.....	39
10. REZULTATI	40
11. DISKUSIJA.....	42
12. ZAKLJUČAK.....	45
13. IZVORI	47
13.1. LITERATURA.....	47
13.2. DOKUMENTI	48
13.3. INTERNETSKI IZVORI	48
13.4. POPIS KAZIVAČA	49
13.5. POPIS PRILOGA	49
14. PRILOZI	50

Nematerijalna kulturna baština u natjecajima na području Zadarske županije

Sažetak

Tema ovoga rada je pregled očuvanja nematerijalne kulturne baštine putem projektnih natjecaja na području Zadarske županije na primjeru ojkanja. Na temelju terenskog istraživanja u Lišanima Ostrovičkim, odgovorio sam na istraživačko pitanje kako financiranje putem projektnih natjecaja utječe na očuvanje nematerijalne kulturne baštine. "Glazbeni izričaj ojkanja" je 2010. godine upisan na UNESCO-ovu Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita. KUD Sv. Nikola Tavelić iz Lišana Ostrovičkih je 2011. pokrenuo manifestaciju posvećenu očuvanju ojkanja pod nazivom Večer ojkavice. Na temelju razgovora s članovima KUD-a Sv. Nikola Tavelić i pregleda literature, nastojao sam razumjeti na koje načine lokalna zajednica nastoji očuvati svoju nematerijalnu kulturnu baštinu i na koje se državne i lokalne projekte prijavljuju kako bi osigurali financijsku potporu. Također, u ovom radu prikazujem zakonodavni okvir očuvanja kulturne baštine u Republici Hrvatskoj, a na međunarodnom nivou, pregled UNESCO-ove Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, te problematiziram pitanje održivog upravljanja nematerijalnim kulturnim dobrima, uz konkretne prijedloge kako očuvati ojkanje u Lišanima.

Ključne riječi: nematerijalna kulturna baština, ojkanje, lokalna zajednica, hrvatska baština

Intangible cultural heritage and grant support in Zadar County

Summary

The main goal of this paper was to provide an overview of safeguarding of intangible cultural heritage through financial grants in Zadar County, based on the 'ojkanje' example. This research project was based on the field results from Lisani Ostrovacki, answering the key question how does financing through grants influence the safeguarding of local community's intangible cultural heritage. In 2010, Ojkanje singing was placed on the UNESCO's „List of intangible cultural heritage in need of urgent protection“. In 2011, the KUD St. Nicola Tavelic from Lisana Ostrovackih, initiated „Ojkavice Evening“ manifestation dedicated to safeguard ojkanje singing. Based on interviews with members of KUD, and literature review, this project provides assessment of safeguarding practices and grant applications on local, and national levels. In addition, this project provides an overview of legal framework for safeguarding intangible cultural heritage in Republic of Croatia, and analysis of UNESCO's Convention for safeguarding intangible cultural heritage. In conclusion, this paper provides concrete suggestions how to sustainably safeguard ojkanje singing in Lisani.

Key words: Intangible cultural heritage, ojkanje singing, local community, Croatian heritage

1. UVOD

Kroz posljednjih dvadesetak godina u Hrvatskoj, na području očuvanja i razvoja kulturne baštine, razvila se praksa financiranja projekata i programa na ovu temu putem natječaja. Ovakva je praksa utjecala na razvoj kulturnih aktivnosti kao i na njezine nositelje i stvaratelje na razini lokalnih zajednica. Također se na razini lokalnih zajednica, udruga i pojedinaca javlja povećani interes za ostvarivanje potpora njihovim kulturnim praksama putem natječaja.

U ovom radu donosim pregled svih prijavljenih programa za zaštitu i očuvanje nematerijalne kulturne baštine, s područja Zadarske županije, koji su prijavljeni od 2012. do 2016. godine. Za studiju slučaja sam odabrao program pod nazivom "Ojkanje", koji je 2012. i 2013. godine prijavio KUD Sv. Nikola Tavelić iz Lišana Ostrovičkih. Na temelju terenskog istraživanja u Lišanima Ostrovičkim i analize projektne dokumentacije, nastojao sam odgovoriti na pitanje kako financiranje putem javnih natječaja utječe na očuvanje nematerijalne kulturne baštine.

Drugi cilj i pitanje koje se postavlja u ovom radu je kako se lokalne zajednice nose sa suvremenim formama i zahtjevima vezanim za očuvanje nematerijalne kulturne baštine. Osobito kako se pojedini akteri unutar zajednica nose s administrativnim poslovima vezanim za očuvanje baštine. Također, u ovom radu prikazujem zakonodavni okvir očuvanja kulturne baštine u Republici Hrvatskoj, a na međunarodnom nivou, pregled UNESCO-ove Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, te problematiziram pitanje održivog upravljanja nematerijalnim kulturnim dobrima, uz konkretne prijedloge kako očuvati ojkanje u Lišanima.

2. ISTRAŽIVANJE

U istraživanju sam krenuo od općeg prema pojedinačnom. Prvo sam izvukao podatke dostupne na stranicama Ministarstva o programima zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara u Zadarskoj županiji od 2012. do 2016. godine. Zanimalo me tko prijavljuje programe, o kakvim se programima radi i o kojim nematerijalnim kulturnim dobrima. Napravio sam statističku analizu odobrenih i odbijenih programa i sredstava utrošenih za financiranje.

Kako bih razumio što je sve potrebno za prijavu programa na ovaj natječaj, morao sam proučiti relevantne zakone RH vezane za kulturnu baštinu i njezino očuvanje, UNESCO-ovu Konvenciju o zaštiti i očuvanju nematerijalne kulturne baštine i propise i propozicije samog natječaja namijenjenog financiranju programa očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara. Također, nastojao

sam razumjeti opću sliku financiranja kulturnih djelatnosti u RH na razini Ministarstva kulture, županija i općina.

Ovime sam stekao opći uvid u pitanje koji se programi financiraju, tko ih prijavljuje i kolika su sredstva utrošena na njih. Ova generička slika nije bila dostatna za razumijevanje realne situacije na terenu.

Kako bih dobio uvid u procese koji oblikuju sudjelovanje lokalnih zajednica u programima očuvanja nematerijalne kulturne baštine, odabrao sam jednog prijavitelja i jedan program za detaljno etnografsko istraživanje. Odabrao sam KUD Sv. Nikola Tavelić iz Lišana Ostrovičkih i program pod nazivom Ojkavica, odnosno manifestaciju Večer ojkavice od Sinja i Nina do Brinja. Kriteriji odabira bili su privatni (interes koji imam za otkanje, poznanstva) i pragmatični (dostupnost lokaliteta i manifestacije/programa o kojemu se u natječaju radi).

Tijekom istraživanja u više sam navrata posjetio Lišane Ostrovičke. Osobito je važan bio posjet Lišanima dok se održavala treća Večer ojkavice. Večer ojkavice je manifestacija posvećena očuvanju i prezentaciji otkanja. Ova je manifestacija prvi put održana 2011. godine, kada je UNESCO proglasio otkanje nematerijalnim kulturnim dobrom čovječanstva kojem je potrebna hitna zaštita. KUD Sv. Nikola Tavelić proglašen je nositeljem znanja o otkanju. KUD je 2012. godine financirao 2. Večer ojkavice putem Javnog poziva za predlaganje programa zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine. Putem istog natječaja sredstva su osigurana za Večer ojkavice koja se trebala održati 2013. godine.

U Lišanima sam poznao osobe koje su aktivni ili nekadašnji članovi KUD-a Sv. Nikola Tavelić. Razgovarajući s osobama angažiranim u organizaciji djelatnosti KUD-a, nastojao sam razumjeti koji su sve pozadinski procesi važni za očuvanje onoga što se naziva nematerijalnom kulturnom baštinom. Kao važan proces pokazalo se financiranje djelatnosti organizacija koje se bave kulturnim djelatnostima poput KUD-ova i drugih udruga, putem natječaja koje raspisuje Ministarstvo kulture.

U konačnici, ovo istraživanje moglo bi pridonijeti razumijevanju situacije na terenu vezane za financiranje programa zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine, a koja nije vidljiva u opisnim izvještajima i sadržajima programa. Također, moglo bi pomoći lokalnim zajednicama u ostvarivanju savjetodavne i financijske potpore svojim kulturnim djelatnostima.

Moj odnos prema temi ovoga rada, prema terenskom radu i prema ljudima s kojima sam razgovarao i surađivao, obogaćen je mojim iskustvom u folkloru.

S petnaest godina počeo sam učiti svirati tradicijska glazbala na Ljetnoj školi hrvatskog folkloru.¹ Školu sam pohađao više godina. Svakog bih ljeta upoznao brojne ljude iz KUD-ova u Hrvatskoj i hrvatskih zajednica u inozemstvu koji su dolazili na ljetnu školu. Počevši od srednjoškolske dobi, nastupao sam na različitim folklornim smotrama Zadarske županije.² Nastupi na smotrama omogućili su mi posjetiti mjesta u zadarskom zaleđu i doživjeti te manifestacije kao sudionik.

Na nastupima sam upoznao i imao prilike razgovarati s brojnim članovima KUD-ova. Instrumenti koje sam svirao, najčešće diple, pomogli su mi upoznati druge svirače tradicijskih glazbala. Moja ljubav prema starini, pričama i glazbeno-plesnom folkloru, ali i interes koji sam pokazivao za učenjem, otvarali su prostor za drugačiji odnos s ljudima. Tako sam i upoznao gospodina Milu Nimca iz Lišana Ostrovičkih.

Gospodina Milu Nimca upoznao sam na Županijskoj smotri folkloru u Zadru 2013. godine. Na smotru sam se prijavio kao volonter i bio sam zadužen za praćenje KUD-ova u procesiji uz Obalu kneza Branimira do mjesta nastupa. Sjećam se da sam razgovarao s gospodinom Nimcem, koji je bio na čelu kolone KUD-a Sv. Nikola Tavelić i svirao diple.³ Izenadio se kada sam mu rekao da ih i ja sviram. Probao sam svirati njegove, ali samo zakratko, jer je *mišina* bila prevelika i zahtijevala je veliki pritisak. Na toj sam smotri također upoznao gospodina Milu Radanovića i ostale članove KUD-a Sv. Nikola Tavelić, iako sam u kontaktu, osim s gospodinom Nimcem, ostao samo s gospodinom Radanovićem. S gospodinom Milom Nimcem susretao sam se nekoliko puta nakon toga. Počeo sam učiti od njega svirku na diplama, a zainteresirao sam se i za *ojkanje*, odnosno *orzenje*. Gosp. Nimac je također izvrstan pjevač tradicijskih napjeva Lišana Ostrovičkih. Zna *orzit* (*skalinati* i pjevati pratnju), pjevati *pod bas* i pjevati *kantalicu*.

Godine 2015. Mile Nimac i ja, skupa s gosp. Draganom Brzozom iz Nadina (koji je inicirao ideju o KUD-u), s još nekoliko svirača tradicijskih glazbala, osnovali smo KUD Zvuci Zavičaja. Cilj ovoga KUD-a bio je njegovanje tradicijske glazbe Ravnih kotara, Bukovice i Zagore. U KUD-u je bilo više svirača dipala, gusala, dvojnica, *cvintara* i samice. Brojne svirače tradicijskih glazbala imao

1 Škola hrvatskog folkloru je desetodnevni edukacijski program za buduće voditelje KUD-ova, ali i plesače i glazbenike. Školu organizira Matica iseljenika dva puta godišnje, ljeti i zimi. Postoje tri sekcije: tamburaši, plesači i svirači tradicijskih glazbala.

2 Uživao sam nositi nošnju. Najčešće bismo ih posuđivali iz posudionice u Zagrebu, ali bilo je i slučajeva kada bi mi članovi KUD-ova posudili nošnju za nastup. Tako sam jednom imao priliku nastupati u preko sto godina staroj muškoj nošnji iz Nadina.

3 Mile Nimac je jedan od rijetkih diplara koji uz pratnju svirke na diplama i pjeva.

sam priliku upoznati i na večeri koja se svake godine organizirala u Obrovcu, na Susretu svirača tradicijskih glazbala Dinarida.

Lišane Ostrovičke prvi sam put posjetio 2017. godine. Bio sam gost u kući gospodina Mile Nimca. Vozili smo se njegovim automobilom na nastup u Benkovac, a u Lišane smo stali samo usput.

Uskoro nakon toga, započeo sam s radom na diplomskom radu. Istraživanju sam pristupio kao osoba koja je uključena u procese vezane za baštinu. Sudjelovanje i promišljanje ovih procesa pomogli su mi pri istraživanju. Osobito su mi pomogli kod razumijevanja sadržaja njihovih kazivanja i pri njenoj interpretaciji. Moj angažman kao osobe koja svira tradicijska glazbala, pjeva i pleše tradicijske plesove omogućio mi je puno slobodniju i ravnopravniju komunikaciju.

Također, dugo vremena mi je bila želja naučiti orziti. Ponukan temom rada, odlučio sam zamoliti gospodina Milu Nimca da mi pokaže kako orziti. Iako još nisam naučio pravilno *skalinati*, do sada smo više puta skupa zaorzili. Tehnika potresanja glasa, koja se u Lišanima još naziva *skalinanje*, zahtjevna je za učenje. Također, za pjevanje ovog tipa potrebno je imati pravilnu impostaciju glasa.

3. METODOLOGIJA

Tijekom istraživanja za ovaj rad, kombinirao sam metodu polustrukturiranog intervjua i terensko istraživanje. Konzultirao sam relevantnu literaturu vezanu za nematerijalnu kulturnu baštinu i literaturu o povijesti i kulturi Lišana Ostrovičkih. Analizirao sam sadržaj dokumenata prijave programa očuvanja ojkavice i dokumente prijave ojkavice na UNESCO-ovu listu. Također sam konzultirao sve važnije zakone vezane za očuvanje kulturne baštine u RH, kao i neke natječaje. Pritom su mi od velike pomoći bile službene stranice Ministarstva kulture i Općine Lišane Ostrovičke. Kako bih popunio rupe u znanju o Večeri ojkavice 2011. i 2012. godine, koristio sam se novinskim člancima i izvještajima s Večeri koji su dostupni na internetu.

Najviše sam doznao razgovarajući s kazivačima. Svoj doživljaj terena, svojih sugovornika i teme koju istražujem, nastojao sam detaljno opisati u radu.

U poglavlju o programima zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara u Zadarskoj županiji, donosim tablični prikaz podataka o natjecajima od 2012. do 2016. godine. Na kraju rada donosim fotografije događaja koji su za mene obilježili istraživanje poput sudjelovanja na 3. Večeri ojkavice, posjeta srušenoj crkvi sv. Jere i orcanja s Milom Nimcom.

4. PREGLED LITERATURE

Nije mi poznato da se itko u hrvatskoj etnologiji ili kulturnoj antropologiji do sada bavio temom nematerijalne kulturne baštine u natjecajima.

Dosadašnje istraživanje pokriva nekoliko srodnih tema i područja. Većina etnoloških i kulturno antropoloških znanstvenih radova bavi se efektima implementacije Konvencije UNESCO-a iz 2003. na lokalne zajednice. Ti radovi kritički pristupaju tekstu Konvencije, ali i koriste etnografsko *case study* istraživanje pojedinih kulturnih praksi kako bismo razumjeli procese koji se događaju kada se neka kulturna praksa upiše na jednu od UNESCO-ovih lista nematerijalne kulturne baštine. Ovi se radovi fokusiraju na utjecaj Konvencije na terenske prakse, kao i na utjecaj konvencija na znanost o kulturi.

Pregled najznačajnijih radova domaćih i stranih autora na temu nematerijalne kulturne baštine radova donose Marijana Hameršak, Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić, u zborniku radova pod naslovom *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. Ovaj zbornik bio mi je polazište za daljnje istraživanje. U njemu se nalazi i nekoliko radova hrvatskih etnologa. Mahom su ti članci studije slučaja pojedinih dobara upisanih na neku od UNESCO-ovih listi. U Zborniku se nalazi i članak Tvrtka Zebeća koji sadrži teoretske prikaze ključnih problema vezanih za nematerijalnu kulturnu baštinu. Članak je osobito zanimljiv jer je Tvrtko Zebec i sam bio sudionik procesa vezanih za sastavljanje teksta Konvencije, kao i procesa vezanih za implementaciju Konvencije u Hrvatskoj. U radu sam također konzultirao članke iz nekoliko drugih zbornika radova na temu nematerijalne kulturne baštine. Primarno su to *The Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage* (ur. Stefano i Davis 2017.), *Intangible heritage* (ur. Smith i Akagawa 2009.), *Music as Intangible Cultural Heritage* (ur. Howard 2012.), i *Heritage regimes and the state* (ur. Bendix, Eggert i Peselmann 2013.).

U svakom slučaju, većina ovih radova pokazuje kako je bavljenje nematerijalnom kulturnom baštinom, bez kritičkog preispitivanja ili osvrta na tekst Konvencije, nepotpuno.

5. UNESCO-OVA KONVENCIJA O ZAŠTITI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

UNESCO-ova *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* utjecala je na

međunarodni diskurs o nematerijalnoj kulturnoj baštini na području prava, ekonomije, etnologije i konzervatorskih praksi. Od proglašenja 2003. godine, i njezina stupanja na snagu 20. travnja 2006. godine, Konvencija je izravno utjecala na kulturne politike država koje su je prihvatile.

Republika Hrvatska Konvenciju je ratificirala 2005. godine. Od tada je oblikovala postojeće pravne i konzervatorske mehanizme kako bi izišla ususret novom viđenju kulturnih praksi, poglavito s obzirom na naglašenu ulogu lokalnih zajednica u njihovu očuvanju.

Konvencija je izazvala brojne reakcije stručne javnosti. Tijekom diskusije koja joj je prethodila, ali i u godinama nakon što je stupila na snagu, izdane su brojne stručne publikacije koje su s etnološkog rakursa proučavale tekst Konvencije, ali i efekte njezine implementacije na kulturne prakse. Mnoga istraživanja su se, osim na efekte implementacije, fokusirala na analizu teksta same Konvencije. Razlog tomu je što, kako navode Hameršak i Pleše (2013:17): "UNESCO-ove liste i programi nematerijalne kulturne baštine u javnosti kreiraju sliku folkloru, baštine, tradicije i srodnih kategorija pa i predmeta te zadaće etnologije i folkloristike, baš kao što su to desetljećima činile, a i danas to čine smotre folkloru." Time, ali i implementacijom zakonskih mehanizama vezanih za očuvanje nematerijalne kulturne baštine, Konvencija utječe na kulturne prakse i živote pojedinaca, skupina i zajednica koje ih prakticiraju.

Prije nego što se osvrnem na efekte implementacije same Konvencije na lokalne prakse, pristupit ću temi kroz kritičku analizu glavnih dijelova teksta Konvencije.

5.1. TEKST KONVENCIJE

Za analizu sam odabrao službeni hrvatski prijevod Konvencije. Odabir sam temeljio na relevantnosti službenog hrvatskog prijevoda Konvencije za oblikovanje kulturne politike Republike Hrvatske. Utjecaj Konvencije očituje se u zakonskim regulativama vezanim za zaštitu nematerijalne kulturne baštine. Također, tekst Konvencije oblikovao je pravnu i stručnu konzervatorsku terminologiju, ali je terminologija Konvencije prešla i u javnu uporabu. Ovo se posebno odnosi na uporabu pojma *nematerijalne kulturne baštine* (u izvorniku *intangible cultural heritage*) i pojma *zaštite*, odnosno *očuvanja* (u izvorniku *safeguarding*).

Kako navode Hameršak i Pleše (2013: 23), nematerijalnoj kulturnoj baštini može se pristupiti kao društvenom fenomenu podložnom kritičkom preispitivanju, ili se može prihvatiti okvire koje nam

zadaje *baštinski režim*, kako ga naziva Hafstein (2013: 38), i nastaviti je kritizirati njezinim vlastitim izrazima. Odabravši srednji put, neću ulaziti preduboko u kritiku diskursa o nematerijalnoj kulturnoj baštini, ali ću se osvrnuti na neka od važnijih pitanja i područja koja se u većini radova kritički preispituju.

5.1.1. ŠTO JE TO NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA?

U hrvatskoj etnologiji i folkloristici, pojam nematerijalne kulturne baštine je u uporabi od kraja 20. stoljeća. U zakonodavstvu Republike Hrvatske prvi se put upotrebljava 1999. godine, u *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (Zebec 2013: 316).

Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine odredila je i fiksirala značenje pojma u pravnom i konzervatorskom području, i na području znanosti o kulturi.

Od 2005. godine kada je Hrvatska ratificirala Konvenciju, široj javnosti pojam nematerijalne kulturne baštine postaje poznat putem javnih medija koji prate upise pojedinih dobara na UNESCO-ove liste. Uporaba pojma širi se i kod lokalnih zajednica čija se kulturna dobra upisuju na jednu od UNESCO-ovih listi. Uslijed razvoja procesa vezanih za UNESCO, diskurs nematerijalne kulturne baštine pretapa se s emskim poimanjem baštine, tradicijske kulture i običaja (usp. Blake 2009: 5). Neki od tih pojmova, poput pojma baštine, u višestoljetnoj su uporabi u hrvatskom jeziku i značenje im se kroz povijest mijenjalo. Ovaj proces kulturnog prevođenja i prožimanja koji ima elemente interkulturalnosti, reflektira raznolikost razumijevanja kulturnih praksi koje se smatraju baštinom.

Nematerijalna kulturna baština u Konvenciji se definira kao: "...vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Ovu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao odgovor na svoje okruženje, svoje međusobno djelovanje s prirodom i svojom poviješću koja im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštivanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti. U svrhu ove Konvencije u obzir se uzima isključivo ona nematerijalna kulturna baština koja je u skladu s postojećim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, kao i potrebama uzajamnog poštivanja među zajednicama, skupinama i pojedincima i koja je u skladu s održivim razvojem."⁴

4 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

Nematerijalna kulturna baština se po Konvenciji može manifestirati u pet područja ljudskog djelovanja, a to su:

- "(a) usmena predaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine
- (b) izvedbene umjetnosti
- (c) običaji, obredi i svečanosti
- (d) znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir
- (e) tradicijski obrti."⁵

5.1.2. OČUVANJE NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

U hrvatskom tekstu Konvencije, pojam *safeguarding heritage*⁶ preveden je sa *zaštita*.

U tekstu Konvencije, pojam *safeguarding* ili *zaštita* znači: "...mjere čiji je cilj osiguravanje održivosti nematerijalne kulturne baštine, uključujući identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, prenošenje, posebice putem formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i revitalizaciju različitih oblika te baštine".⁷

Neki stručnjaci smatraju da bi korektniji prijevod pojma *safeguarding*, s obzirom na njegovo izvorno značenje u konvenciji, bio *očuvanje* (Zebec 2014: 323). Pojam *zaštita* nosi značenje koje je opterećeno dosadašnjim konzervatorskim praksama vezanim za materijalnu baštinu poput monumentalnih građevina, arheoloških nalazišta i spomenika kulture. Zaštita je često značila jednosmjerno djelovanje aktivnog subjekta (eksperta) na pasivni objekt kojemu je potrebna zaštita od propadanja i nestajanja. Tako shvaćena zaštita podrazumijeva procese poput konzerviranja zatečenog ili obnove nekog postuliranog izvornog stanja bez razumijevanja za živu povijest, kontekst i promjene koje su se odrazile na formu i namjenu nekog kulturnog dobra. Cilj Konvencije iz 2003. godine je upravo suprotan. U tekstu Konvencije i s njom povezanim inicijativama, kod očuvanja nematerijalne kulturne baštine naglasak je na njezinoj procesualnosti i povezanosti sa životima ljudi i zajednice koje tu baštinu konstantno iznova stvaraju. Upravo su zajednice ključan faktor u očuvanju nematerijalne kulturne baštine.

U daljnjem tekstu Konvencije, navode se mjere koje su države supotpisnice nužne

5 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

6 Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org/en/convention> (21. 3. 2018.).

7 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

poduzimati radi očuvanja nematerijalne kulturne baštine. Države potpisnice Konvencije su te koje kreiraju svoju vlastitu kulturnu politiku. One su pokretači i nositelji većine procesa vezanih za identifikaciju, očuvanje i registraciju kulturnih dobara.

Iako je Konvencija snažno utjecala na kulturne politike država supotpisnica, povijest konzervatorskih praksi, ali poimanje kulture, tradicije i baštine pojedinih zemalja imalo je snažan utjecaj na implementaciju Konvencije.

Tako autorice Hameršak i Pleše (2013: 17) smatraju da su smotre folklora u Hrvatskoj od početka 20. stoljeća imale snažan utjecaj na poimanje izvornog i folklora. Ono što su etnologija i sami nositelj kulturnih dobara smatrali da je izvorno ili folklor, utjecalo je na prijave pojedinih dobara Republike Hrvatske za upis na UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Iste autorice također smatraju: "Gledano iz povijesne perspektive, smotre su ustanovile kanon koji se prelio u kolektivne predodžbe narodne kulture i zakonsku definiciju kulturnog dobra, a zatim oblikovao i hrvatsku participaciju u UNESCO-ovom programu i listama." (Hameršak i Pleše 2013: 17).

Stoga, autorice u kontekstu UNESCO-ove konvencije navode da je: "...vezu između smotri i UNESCO-a primjerenije promišljati u kategorijama kontinuiteta, odnosno širenja, nadogradnje postojećih koncepcija i praksi, a ne radikalnih odmaka i obrata" (Hameršak i Pleše 2013: 17).

U petom članku Konvencije se kao ključan segment u procesu očuvanja nematerijalne kulturne baštine navodi potreba njezine identifikacije i definiranja na svom matičnom prostoru, tj. na onom geografskom prostoru na kojemu egzistira zajednica koja tu baštinu producira. Veza prostora, zajednica i baštine problematizirana je u brojnim znanstvenim radovima koji kritički promišljaju tekst Konvencije. Postavlja se pitanje kako odrediti prostorni opseg ili geografsko izvorište nekog nematerijalnoga kulturnog dobra. Problem postaje još kompleksniji kod određivanja zajednica koje su nositelji dobra. Kritika se često odnosi na primjenjivost Konvencije na kulturnu baštinu nesedentariziranih zajednica poput pojedinih romskih zajednica, nomadskih naroda, ali i zajednica koje su u iseljeništvu izvan svojih matičnih zemalja. Sličan bi se problem mogao povući s kratkotrajnim migracijama koje uključuju putovanja na rad u inozemstvo ili sezonske migracije.⁸

Unatoč kritici, kako bi očuvanje nematerijalne kulturne baštine za koje se zalaže UNESCO funkcioniralo, nužno je točno definirati nematerijalno kulturno dobro, zajednicu koja je nositelj znanja o tom dobru i legalne subjekte koji tim dobrom mogu raspolagati.

Člankom dvanaest također se propisuje i osnivanje nacionalnih registara nematerijalne kulturne

⁸ Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

baštine. Ti nacionalni registri su preduvjet za upis na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine.⁹ Druga uloga registara je omogućiti državnoj administraciji olakšanu identifikaciju dobara i zajednica koje su za njega vezane, radi ostvarivanja potpora očuvanju navedenih kulturnih praksi.

Od kada je Konvencija ratificirana, upis na Registar služi kao preduvjet za prijavu na jednu od UNESCO-ovih listi. Nacionalni registar je i regulatorni mehanizam za propisivanje zaštitnih radova na kulturnim dobrima. Samo se nematerijalna kulturna dobra koja su upisana u Registar kulturne baštine RH mogu prijaviti na natječaj za financiranje programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara.

Članak trinaesti, opisujući mehanizme koje su države potpisnice nužne uvesti radi očuvanja nematerijalne kulturne baštine, navodi potrebu stvaranja zakonskih okvira za očuvanje nematerijalne kulturne baštine, promicanje istraživanja baštine, i osiguravanje dostupnosti šire javnosti navedenim kulturnim dobrima. Element dostupnosti navedenog dobra zanimljiv je u etnološkom pogledu. Dostupnost dobra podrazumijeva i prezentaciju navedenih dobara u turističke i promidžbene svrhe.¹⁰

Člankom četrnaestim, pod naslovom "Obrazovanje, podizanje svijesti i izgradnja kapaciteta", navode se mjere očuvanja baštine koje su države supotpisnice Konvencije nužne provoditi. Većina mjera odnosi se na formalne i neformalne oblike obrazovanja i promicanje baštine. Ovo znači održavanje edukacijskih radionica i programa namijenjenih upoznavanju javnosti s važnosti kulturnog dobra i njegova očuvanja. Također, znači poticanje prijenosa znanja o nematerijalnom kulturnom dobru i važnosti njegova očuvanja u samoj zajednici iz kojega dobro potječe. Ovo se posebno naglašava u paragrafu (ii), članka petnaestog, gdje se navodi potreba organiziranja: "posebnih obrazovnih i programa izobrazbe unutar zajednica i skupina na koje se ti programi odnose". Ovaj paragraf osobito je zanimljiv za nastojanja pojedinih udruga i društava poput KUD-ova, koja žele organiziranjem seminarskih radionica i ljetnih škola prenijeti svoja znanja i vještine na mlađe generacije.

Iako je u članku naglašena uloga neformalnih i formalnih oblika edukacije unutar zajednice, naglašena je i uloga vidljivosti, kao i dostupnosti kulturnog dobra osobama izvan zajednice nositelja.¹¹ Naglasak na dostupnosti dobra je ključan za razvoj kulturnog turizma i pokušaje

9 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

10 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

11 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

brendiranja pojedinih kulturnih dobara. Ovo otvara mogućnosti ekonomske samoodrživosti dobra unutar same zajednice, ali i materijalnu korist samoj zajednici. Izvrstan je primjer paške čipke. Gotovo svake godine u gradu Pagu održavaju se radionice izrade paške čipke. Ove radionice održavaju udruga paških čipkarica i samostan benediktinki sv. Marije. Održavanje ovih radionica materijalno pomažu Općina, turistička zajednica i Ministarstvo kulture. Također, Grad Pag svake godine održava manifestaciju posvećenu čipki na kojoj se okupljaju čipkari iz cijeloga svijeta. Na ovaj se način popularizira čipka, osigurava prijenos vještine njezine izrade na buduće generacije, ali i osigurava materijalna isplativost za zajednicu putem turizma. U članku petnaestom, govori se o potrebi sudjelovanja pojedinaca, skupina i zajednica koji su nositelji znanja o nematerijalnom kulturnom dobru u svim procesima vezanima za njegovo upravljanje.

Lokalne zajednice i njihova uloga u održavanju kulturnih dobara ključan su aspekt Konvencije o očuvanju nematerijalne kulturne baštine.¹² Po Konvenciji, zajednice nositelji moraju biti uključene u sve procese vezane za "upravljanje baštinom".¹³ Pritom se misli na poslove oko identifikacije kulturnog dobra i procese vezane za njegovo očuvanje. Naglasak u Konvenciji je na osiguravanju održivosti kulturnog dobra kroz podršku države zajednici koja njime upravlja. Zajednica je ta koja, u suradnji sa stručnjacima, odlučuje koji je model najbolji za očuvanje nematerijalnog kulturnog dobra.

Unatoč pozitivnim aspektima ovakve formulacije uloge zajednice, autori radova koji se kritički odnose prema načinu kako je zajednica u Konvenciji definirana, upućuju na probleme poput određivanja granica tih zajednica.¹⁴ Valdimar Tr. Hafstein (2013: 53 i 55) navodi da je upravo baštinska intervencija, odnosno proces kreacije i izdvajanja baštine od habitusa i habitata (Kirschenblatt-Gimblett 2013: 66) proces koji stvara kolektiv, okupljajući ljude oko zajedničkog vlasništva nad kulturnim dobrom. Također, važno je pitanje tko predstavlja neku zajednicu u procesima vezanima za baštinu. Na primjer, natječaji za financiranje programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara zahtijevaju da nositelj programa bude pravni subjekt (udruge etc.). Postavlja se i pitanje tko je sve dionik procesa vezanih za baštinu i na koga se sve ti procesi odnose.

Članci šesnaesti i sedamnaesti propisuju osnivanje dviju lista, Liste nematerijalne kulturne baštine čovječanstva i Liste nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebno hitno očuvanje.¹⁵ Ove liste su

12 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

13 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

14 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

15 Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (31. 3. 2018.).

popisi reprezentativnih nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva. Pojedine države prijavljuju svoja nematerijalna kulturna dobra za upis na jednu od UNESCO-ovih listi. Ovisno o broju upisanih dobara, države mogu godišnje prijaviti jedno ili više dobara. Izuzetak su multinacionalne nominacije za koje ova ograničenja ne vrijede.

Stvaranje lista nematerijalne kulturne baštine čovječanstva jedan je od važnijih aspekata Konvencije iz 2003. Kritika upućena sastavljanju ovakvih registara nematerijalne kulturne baštine često se pozivala na negativne aspekte Liste remek-djela nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a, koja je prethodila Konvenciji. Kritike su se odnosile na pitanje kriterija vrednovanja upisa pojedinih kulturnih dobara na jednu od lista. Također se postavlja pitanje svodi li se cjelokupna Konvencija na listu. Odnosno, jesu li realni rezultati upisa kulturnih dobara na neku od UNESCO-ovih lista isključivo ponos zajednica kojima je baština priznata u svijetu i promocija država kojima liste služe u svrhu promocije nacionalne kulture i razvoja turizma (Hameršak i Pleše 2013: 9).

6. ZAKONODAVNI OKVIR OČUVANJA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Utjecaj koncepta nematerijalne kulturne baštine i pristupa njezinu očuvanju koje promiče Konvencija vidljiv je u zakonskim definicijama i propisima RH. U nastavku poglavlja prikazat će najvažnije zakone, propise i natječaje koji se tiču nematerijalne kulturne baštine i njezina očuvanja u Republici Hrvatskoj. U prvom će dijelu analizirati kriterije i proces upisa nematerijalnih kulturnih dobara na Registar nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske, kao preduvjet za prijavu zaštitnih radova na nematerijalnim kulturnim dobrima. Financiranje zaštitnih radova odvija se putem godišnjeg natječaja za *programe zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara*. Zajednice, skupine ili pojedinci koji ta dobra *baštine* pokazuju interes za ovaj natječaj i često prijavljuju programe zaštite i očuvanja. Ovaj natječaj je iznimno bitan jer omogućava financiranje programa i projekata usmjerenih revalorizaciji, prezentaciji i očuvanju nematerijalnih kulturnih dobara.

6.1. ZAKON O ZAŠTITI I OČUVANJU KULTURNIH DOBARA

Temeljni zakon koji regulira postupanje prema kulturnim dobrima u Republici Hrvatskoj je Zakon o

zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Ovaj zakon donesen je 1999. godine, a od tada su pojedini članci mijenjani ili su dodani novi, osobito radi usklađivanja s EU zakonskim regulativama poput reguliranja povrata otuđenih kulturnih dobara među državama članicama EU. Ovim je zakonom definirano značenje termina *kulturno dobro*.¹⁶ U Zakonu se navodi da su nematerijalna kulturna dobra: "... razni oblici pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito:

Jezik, dijalekti i toponimika te usmena književnost svih vrsta.

Folklorno stvaralaštvo u području plesa, glazbe, predaje, igara, obreda, običaja.

Tradicijska umijeća i obrti."¹⁷

Također je definirano i značenje pojma *zaštita*¹⁸ te *svrha zaštite kulturnih dobara*¹⁹. Navodi se i stavka: "Očuvanje nematerijalnih kulturnih dobara provodi se izradbom i očuvanjem zapisa o njima kao i poticanjem njihova prenošenja i njegovanja u izvornim i drugim sredinama."²⁰

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i danas je najrelevantniji zakonski okvir za sve konzervatorske prakse.

6.2. REGISTAR KULTURNIH DOBARA REPUBLIKE HRVATSKE²¹

Godine 1999., Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara propisano je vođenje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske. Registar je nacionalni popis svih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Registar služi kao baza podataka o svim kulturnim dobrima. Jedna od uloga Registra je i služiti kao preduvjet za prijavu za upis na jednu od UNESCO-ovih lista nematerijalne kulturne

16 Zakon.hr. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (22. 2. 2018.). U članku 2. ovoga zakona, navodi se: "...nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština".

17 Zakon.hr. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (22. 2. 2018.).

18 Zakon.hr. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (22. 2. 2018.). U članku 6. ovoga zakona, navodi se: "...zaštita kulturnog dobra jest provedena mjera zaštite pravne i stručne naravi..." i "...očuvanje kulturnog dobra jest provedba mjera zaštite i očuvanja radi produženja trajanja spomeničkih svojstava i stručne naravi".

19 Zakon.hr. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (22. 2. 2018.). U članku 5. ovoga zakona, navodi se: "Svrha je zaštite kulturnih dobara: ...stvaranje povoljnih uvjeta za opstanak kulturnih dobara i poduzimanje mjera potrebnih za njihovo redovito održavanje" i "...uspostavljanje uvjeta da kulturna dobra prema svojoj namjeni i značenju služe potrebama pojedinaca i općem interesu."

20 Zakon.hr. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (22. 2. 2018.).

21 Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3642> (13. 9. 2017.)

baštine.

Upisi nematerijalnih kulturnih dobara na Registar započeli su 2004. godine, kada je Ministarstvo kulture osnovalo Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu. Povjerenstvu je cilj bio upis nematerijalnih kulturnih dobara u Registar kulturnih dobara RH kao preduvjet za prijavu dobra na UNESCO-ove liste (Zebec 2013: 318). Danas je za upis dobara na Registar, kao i za druge poslove oko zaštite nematerijalne kulturne baštine, zadužena Služba za pokretnu, etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu. Prilikom pisanja obrazloženja za upis u Registar kulturnih dobara, naglašena je uloga stručnjaka (Zebec 2013: 325). Ti stručnjaci, često etnolozi ili muzejski djelatnici, često imaju višegodišnje iskustvo rada sa zajednicama o čijim se kulturnim dobrima radi (Zebec 2013: 325).

Kulturno dobro se, ako su ispunjeni svi potrebni kriteriji, upisuje na jednu od lista od kojih se sastoji Registar. Registar kulturnih dobara sastoji se od tri liste: *Liste preventivno zaštićenih kulturnih dobara*, *Liste kulturnih dobara od nacionalnog značaja* i *Liste zaštićenih kulturnih dobara*. Upisom na jednu od navedenih lista određuju se daljnji zaštitni radovi na kulturnim dobrima. Upisu kulturnog dobra prethode obilasci konzervatora i prikupljanje potrebnih podataka koji se nakon uspješne prijave upisuju u Registar. U Registar se za svako pojedinačno dobro upisuje njegov naziv, oznaka, pravni status, vrsta i klasifikacija kulturnog dobra. Upisuje se i konzervatorski odjel koji je nadležan za navedeno dobro, odnosno koji ima ingerenciju nad teritorijem na kojem se nalazi dobro. Zatim se upisuje i kratak tekst koji opisuje dobro. Također se navodi i "adresa" kulturnog dobra, iako je ovo bitnije za materijalnu kulturnu baštinu. Pod adresom dobra upisuju se općina ili grad, županija, a u slučaju materijalnih kulturnih dobara upisuje se i katastarska općina i katastarska čestica na kojoj se dobro nalazi. Podatci o nematerijalnim kulturnim dobrima upisanim u Registru dostupni su na internetskim stranicama.²² Nakon upisa nematerijalnog kulturnog dobra u Registar kulturnih dobara, moguće je prijaviti zaštitne radove, odnosno prijaviti se na natječaj za financiranje *programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara*.

6.3. ZAŠTITNI RADOVI NA NEMATERIJALNIM KULTURNIM DOBRIMA²³

Svake godine, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske izdaje *Poziv za predlaganje programa javnih potreba u kulturi*. Cilj poziva je raspodjela državnog novca za financiranje kulturnih djelatnosti u Republici Hrvatskoj.

U sklopu ovoga poziva izdaje se i *Poziv za predlaganje programa zaštite i očuvanja nematerijalnih*

²² Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (19. 9. 2017.)

²³ Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9189> (19. 9. 2017.)

kulturnih dobara. Programme mogu prijaviti sve nevladine udruge, pojedinci i lokalna samouprava u obliku jednogodišnjih ili trogodišnjih programa. Programi koji se prijavljuju na navedeni natječaj moraju se ticati isključivo zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara koja su prethodno upisana na Registar kulturnih dobara.

Natječaj za financiranje nematerijalnih kulturnih dobara ključan je regulatorni natječaj za sve zaštitne radove na nematerijalnim kulturnim dobrima. Putem natječaja, Ministarstvo kulture financira programe i projekte kojima je cilj očuvanje, prezentacija, prijenos, ali i istraživanje i dokumentiranje nematerijalnih kulturnih dobara.²⁴ Ovi projekti najčešće su u obliku edukativnih radionica, seminara etc.

Programne očuvanja i zaštite prijavljuju KUD-ovi, udruge, općine, društva, sveučilišta, muzeji, centri, turističke zajednice, općine i pojedinci. U propoziciji natječaja za 2017. godinu, navodi se: "Često su prijavitelji programa lokalni nositelji, zajednice i kulturne ustanove koje njeguju kulturni identitet sredine u kojoj se nematerijalno kulturno dobro prakticira i izvodi."²⁵

Izrada programa iziskuje kreativnost lokalnih zajednica. S jedne strane, programi moraju odgovarati smjernicama i kriterijima koje propisuje natječaj, što je jamac ostvarivanja financijske potpore, a s druge strane, moraju odgovarati lokalnim potrebama. Te potrebe često podrazumijevaju premošćivanje međugeneracijskog jaza u svrhu očuvanja kulturnih praksi i reprodukcije kolektivnog identiteta, a nastoje i odgovoriti na ekonomske potrebe zajednice. Prilikom sastavljanja programa, naglašena je uloga istaknutih članova zajednica, osoba angažiranih u društvenom i kulturnom životu svojih zajednica. Oni postaju svojevrsni "kulturni prevoditelji" koji "prevode" vlastite kulturne prakse u tekst programa za prijavu na natječaj.

Sastavljanje programa i prijava na ovaj natječaj zahtijeva stručna znanja i vještine. Prvenstveno su to administrativne vještine vezane za sastavljanje programa i obrade dokumenata potrebnih za prijavu. Potrebno je i poznavati nematerijalno kulturno dobro za koje se sastavlja program. Ovo često podrazumijeva sudjelovanje u procesima vezanim za dobro i suradnju sa zajednicom koja ga obdržava. Iz ovog razloga, programe najčešće sastavljaju pojedinci iz samih zajednica koje su nositelji nematerijalnog kulturnog dobra. Ponekad se programi oblikuju u suradnji zajednica koje će projekt realizirati i etnologa koji se u svojoj profesiji bave istraživanjem navedenih kulturnih dobara

24 Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9189> (19. 9. 2017.)

25 Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9189> (22. 9. 2017.)

i koji imaju višegodišnja iskustva rada sa zajednicama.

Županijski Konzervatorski odjel sudjeluje u cijelom postupku, od oblikovanja programa i prijave na natječaj, do izvedbe programa i pravdanja utrošenih sredstava. Počevši od same prijave programa, Odjel ima savjetodavnu funkciju. Prijavu Odjel prosljeđuje Upravi za zaštitu kulturne baštine. Ako je program prihvaćen, po završetku programa, Odjel šalje izvješće Upravi za zaštitu kulturne baštine. Odluka o prihvaćanju ili odbijanju programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara donosi se na temelju kvalitete samih programa. Kvaliteta programa vrednuje se ovisno o sljedećim kriterijima:

1. ugroženost nematerijalnoga kulturnog dobra
2. stručno i kvalitetno utemeljeni sadržaji, vezani za različite oblike nematerijalne kulturne baštine, osobito u sredinama gdje je ona ugrožena, a prenosi se s generacije na generaciju
3. uloga u kulturnom životu sredine i nastojanje očuvanja baštine
4. kulturno dobro predstavlja identitet te sredine, lokalnih nositelja, zajednice i postoji suradnja s kulturnim ustanovama
5. prenošenje i njegovanje tradicijskih znanja, umijeća i vještina te mogućnost prenošenja tradicije nasljednicima putem seminara, radionica, formalnog i neformalnog obrazovanja
6. revitalizacija napuštenih segmenata nematerijalnoga kulturnog dobra gdje je moguće i zajednica traži
7. daljnje istraživanje dobra, primjereno dokumentiranje te stručno i znanstveno vrednovanje
8. programi na nematerijalnom kulturnom dobru koje ima visok stručni, znanstveni i nacionalni značaj
9. kontinuitet pojedinačnih programa koji se izvode tijekom nekoliko godina
10. osigurano sufinanciranje (programi za koje je predlagatelj dio financijskih sredstava osigurao iz drugih ili vlastitih izvora te programi naglašene ekonomičnosti; potrebno priložiti dokaz o sufinanciranju, npr. izjavu, odluku i slično)
11. transparentnost financijskog poslovanja u ostvarenju programa u prethodnim razdobljima.²⁶

²⁶ Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/2018%20poziv/upute/Upute%20005b.pdf> (23. 2. 2018.).

7. PROGRAMI ZAŠTITE I OČUVANJA NEMATERIJALNIH KULTURNIH DOBARA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI OD 2012. DO 2016. GODINE

U ovom ću poglavlju prikazati programe zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara koji su prijavljeni u Zadarskoj županiji od 2012. do 2016. godine.

Uzeo sam u obzir nekoliko varijabli: koliko je po godini bilo prijavljenih programa, koliko ih je odbijeno, a koliko prihvaćeno i koliko su sveukupno sredstava dobili programi koji su prihvaćeni.

Programi zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara, u Zadarskoj županiji, po godini:

Godina	Sveukupno prijavljenih programa	Odbijeni programi	Prihvaćeni programi	Dodijeljena sredstva za sve programe
2016.	9	0	9	77.000,00 kn.
2015.	12	1	11	101.000,00 kn.
2014.	13	3	10	58.000,00 kn.
2013.	8	0	8	74.000,00 kn.
2012.	9	2	7	76.000,00 kn.

Kroz pet godina u Zadarskoj županiji prijavljen je 51 program zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara, a prihvaćeno ih je 45. Sveukupan iznos, dodijeljen za programe zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara u Zadarskoj županiji, u periodu od pet godina, jest 386.000,00 kuna. Prijavljivani su programi zaštite i očuvanja umijeća izrade paške čipke, *četverokuke* i iške keramike, programi kojima je cilj uređenja i istraživanja *mirila*, programi dokumentiranja i revitalizacije glagoljaškog pjevanja i uporabe glagoljskog pisma i radionice suhozidnoga graditeljstva. Također, prijavljivani su programi vezani za očuvanje elemenata glazbeno-plesnog folklora pojedinoga kraja poput *neviske kolede* (Neviđane na Pašmanu), *nijemoga kola* (Stankovci), tradicijskog pjevanja Paga i *ojkanja* (Lišane Ostrovičke i Kula Jankovića).

Gledano po broju prijave za pojedino kulturno dobro, najviše je programa prijavljeno za očuvanje paške čipke. Sveukupno, kroz pet godina, prijavljeno je petnaest programa vezanih za očuvanje umijeća izrade paške čipke. Programe su prijavljivali Društvo paških čipkarica Frane Budak, Samostan benediktinki sv. Margarite i Udruga čipkarica Grad Pag. Ovi programi pretežito su bili edukacijskog tipa, radionice i seminari izrade čipke, ali je bilo i programa posvećenih obnovi posebnih oblika čipke i održavanja manifestacije posvećene čipkarstvu.

Po broju prijavljenih programa po udruzi, na prvom je mjestu Udruga Pjevana baština. Udruga je osnovana kako bi dokumentirala i pomogla revitalizirati glagoljaško crkveno pjevanje u zajednicama koje su nositelji dobra. Kroz pet godina, Udruga je prijavila trinaest programa očuvanja glagoljaškog pjevanja. Od trinaest prijavljenih programa, deset ih je prihvaćeno. Tri su programa ove udruge odbijena, ali jedan od odbijenih sljedeće je godine prijavljen i prihvaćen.

Svake godine prijavljivani su programi očuvanja, istraživanja i revalorizacije *mirila*. Tri je puta nositelj i prijavitelj programa bio Odjel za etnologiju i kulturnu antropologiju Sveučilišta u Zadru, jedanput Turistička zajednica Starigrad, a jednom Zavičajni muzej Obrovac. Za uspješnu realizaciju oba programa, važno je bilo istraživanje mirila i angažman profesora etnologije na Sveučilištu u Zadru, Marija Katića.

Četiri puta je, od 2013. godine, Etnološki odjel Narodnog muzeja Zadar prijavljivao program radionice izrade četverokuke. Ovaj program idejno je izvodila etnologinja zaslužna za promociju veza četverokuke, Marija Vrkić Žuvanić, u suradnji s ravnateljicom Etnografske zbirke u Zadru Jasenkom Lulić Štorić.

Program zaštite i očuvanja *ojkanja* prijavio je KUD Sv. Nikola Tavelić iz Lišana Ostrovičkih za 2012. i 2013. godinu. Dodijeljena su im sredstva u iznosu od 10.000 kuna. Također, program pod naslovom Glazbeni izričaj ojkanje, 2015. godine prijavilo je Društvo za obnovu Kule Jankovića.

Ojkanje je specifično jer je izrazito performativnoga karaktera. Svaka je izvedba jedinstvena i ovisi o inovativnosti i vještini pjevača i lokalnoj tradiciji. Lišane Ostrovičke mjesto su u kojem se ojkanje (lokalno se još naziva i *orzenje*) još uvijek izvodi. Izvode ga ljudi koji su odrasli uz ojkanje. Oni tu ljubav i umijeće prenose na svoju djecu. No, problem je što je ojkanje zahtjevno i izrazito arhaično pjevanje. Zato ga je izrazito teško savladati, a osobito mlađim generacijama nenaviklima na to pjevanje. Zato je potrebno održavati manifestacije posvećene ojkanju. Kako bi se *ojkanje* nastavilo prakticirati u zajednicama u kojima se tradicionalno izvodi, nije moguće računati na entuzijazam pojedinaca i spontani prijenos vještine. Edukacija ojkanja i organizacija izvedbe *ojkanja* na nastupima i smotrama folklora danas se odvijaju u okviru KUD-ova. Organizacija javnog nastupa podrazumijeva brojne kulturne procese koji nisu vidljivi u samom činu izvedbe. Kako bi se kulturni procesi vezani za ojkanje razumjeli, poput prijave programa očuvanja ojkanja na natječaje Ministarstva kulture, potrebno je razgovarati sa samim Lišancima i Lišankama.

8. OJKANJE U LIŠANIMA OSTROVIČKIM

8.1. POVIJEST LIŠANA OSTROVIČKIH

Općina Lišane Ostrovičke nalazi se na istočnom kraju Zadarske županije.²⁷ Najbliže gradsko naselje je Benkovac (15 km).²⁸ Pedesetak je kilometara udaljena od Zadra, a svega tridesetak kilometara od Šibenika i Skradina.²⁹ Lišane su smještene na sjecištu triju zemljopisnih područja: Bukovice, Ravnih kotara i Zagore. Gospodin Mile Radanović je prigodom jednog razgovora izjavio da su Lišane *na vratima Ravnih kotara*. Slična izjava može se čuti od drugih stanovnika Lišana.

Općina obuhvaća naselja Lišane Ostrovičke, Vukšić, Bulić, Prović i Ostrovicu. Po posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine, općina Lišane Ostrovičke broji 764 stanovnika.³⁰ Župa je u Lišanima osnovana početkom 18. stoljeća (Nimac 1998: 16). Župa je na području Šibenske biskupije, a pastoralno je opslužuju franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja (Nimac 2018: 22). Misnu službu u Lišanima već stoljećima vode franjevci iz samostana na Visovcu.

Pridjev *ostrovičke* Lišane su dobile po obližnjem Mačkovu kamenu. Mačkov kamen je stjenoviti brijeg nedaleko od Lišana koji se još naziva i Ostrovica. Ostrovica je bila važna srednjovjekovna utvrda koja se nalazila na tom brijegu. Smještena na strateškoj točki, svome vlasniku omogućavala je kontrolu puteva koji su povezivali zadarski i ninski teritorij s Kninom, Skradinom i ostatkom hrvatske srednjovjekovne države. Pojedine grane roda hrvatskih knezova Šubića najdulje su vladale tom utvrdom.

Na području naselja Lišana pronađeni su arheološki ostaci iz antike i srednjeg vijeka. Pronađeni su grobovi s kamenim preklopnicama, tzv. starohrvatskog tipa, datirani u 8. i 9. stoljeće (Nimac 1998: 10). Pronađeni su i temelji starohrvatske crkvice, a na obližnjem brdu Mišljen se do 17. stoljeća nalazila utvrda koja je u srednjem vijeku pripadala plemenu Mišljenovića (Nimac 1998: 10).

Godine 1409. godine, nakon prodaje dalmatinskih gradova Veneciji, područje Ravnih kotara podijeljeno je na dio koji je pripao Veneciji i dio koji je ostao u sklopu Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. Na pograničnom području Bukovice i Ravnih kotara, hrvatsko plemstvo gradi utvrde (tzv. *kaštele*) i branič-kule za zaštitu svojih posjeda od Mlečana. Ove utvrde poslije igraju važnu

27 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovicke.hr/opcina/> (24. 9. 2017.)

28 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovicke.hr/opcina/> (24. 9. 2017.)

29 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovicke.hr/opcina/> (24. 9. 2017.)

30 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovicke.hr/opcina/> (24. 9. 2017.)

ulogu u borbi protiv Osmanlija. Današnje naselje Lišane Ostrovičke našlo se na teritoriju koji je u razgraničenju pripao Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu.

Prodor Osmanlija na područje srednjovjekovne hrvatske traje od 15. do 16. stoljeća kada se granica južno od Gvozda stabilizira. Osmanlije se na početku osvajanja nekog novog teritorija koriste *akindžijama*. *Akindžije* su lako konjaništvo koje služi oslabljivanju neprijateljskog teritorija pljačkom, uništavanjem sela i odvođenjem pučanstva na teritorij pod osmanskom vlašću.³¹ U tom procesu ostaju neosvojene utvrde hrvatskih plemića u koje se sklanja plemstvo s vojnim posadama i dijelom pučanstva. S vremenom se dio pučanstva odseljava, a utvrde osvaja glavnina osmanske vojske.³² Na vrhuncu prodora na području Ravnih kotara, Osmanlije su došli do zidina grada Zadra, Nina i Novigrada.³³

U dubini osmanskog teritorija život se nastavlja relativno redovito. Najgora situacija je na pograničnim područjima, teritoriju koji će od 16. stoljeća biti poznat kao Krajina. Na ovom se prostoru od 16. stoljeća nalaze pogranična područja triju velikih sila europskoga kontinenta, Austrijskog Carstva, Osmanskog Carstva i Mletačke Republike.

Na pograničnom prostoru, razvijaju se kompleksni identiteti i raznovrsne metode preživljavanja. Česti su višestruki prelasci s jedne vjere na drugu, kršćanstva na islam, s katoličanstva na pravoslavlje. Plemićke obitelji često održavaju veze s članovima koji su prešli na islam i postali velikodostojnici na osmanskome dvoru. Unatoč sukobima, razvijaju se ingeniozni sustavi komunikacije. Otkup zarobljenika osobito je bitan. Pritom važnu ulogu igraju posrednici, često trgovci koji redovito prelaze pograničnu zonu i traže i otkupljuju zarobljenike. Na sve procese utječu brojne zainteresirane snage diplomacijom i špijunažom. S druge strane razvijaju se međuvjerski sukobi, fanatizmi, otmice, pljačke.

Ratovi 17. i 18. stoljeća drastično izmjenjuju geopolitičku situaciju na istočnoj obali Jadrana.

31 Odvedeno pučanstvo naseljava se na posjede (*timare*) veleposjednika na osmanskome teritoriju. Oteto stanovništvo dobiva napuštenu zemlju na obrađivanje, a zauzvrat dio uroda predaje veleposjedniku. Tako pogranični veleposjednici *spahije* dobivaju zemlju u novoosvojenim teritorijima na doživotno uživanje. Zauzvrat duguju državi vojnu službu, a imaju i interes nastaviti s osvajanjem kako bi stekli nove posjede.

32 Na opustjelo zemljište u pograničju Osmanlije naseljavaju novo stanovništvo iz već osvojenih područja, po principu *surguna* (planskog prisilnog preseljenja velikog broja ljudi). Novodoseljeno stanovništvo nalazi se u stranom okruženju, na pograničnom prostoru pod gotovo konstantnom životnom opasnošću. Ono također djeluje i kao pogranična straža za Osmanlije, a često se novači u tzv. martološke postrojbe (pomoćne jedinice u osmanskoj vojsci, najčešće sastavljeno od kršćana, koje se koriste za pljačku neprijateljskog teritorija).

33 Smjerovi iseljavanja su prema sjeveru u Ugarsku (Gradišće), na jug u Italiju (Molise). Također, dio pučanstva prelazi na otoke i u Istru. U cijelom tom procesu hrvatsko plemstvo gubi posjede, ljudstvo i resurse. Neki stupaju u službu Mletačke Republike kao kondotijeri (plaćenici). Drugi prelaze u službu Osmanlija, prelaze na islam i često dobivaju svoje stare posjede na uživanje. Treći se povlače na sjever Hrvatske, ako na sjeveru imaju posjede ili obiteljske veze, gdje tvore osnovu staleškog *natio croatica* (usp. Staničić, 2002:95).

Protuosmanski ratovi dovode Austrijsko Carstvo i Mletačku Republiku na granice s Osmanskim Carstvom koje otprilike prate današnje granice Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Lišane Ostrovičke su od 17. stoljeća na području Mletačke Republike, odnosno provincije Dalmacije i Albanije. Nakon što je ukinuta Mletačka Republika, Napoleonove postrojbe zauzimaju teritorij Dalmacije i prostor Vojne i Banske krajine do rijeke Save. Nakon pada Napoleona, Dalmacija se pridružuje Austrijskom Carstvu i postaje zasebna pokrajina (kraljevina) u sklopu austrijskog dijela carstva. Do ujedinjenja s ostatkom hrvatskih zemalja dolazi tek u drugoj polovici 19. stoljeća. Nakon propasti Austro-Ugarske i brojnih žrtava 1. svjetskog rata, dolazi do čestih promjena državne strukture u sklopu tzv. zajednice Slovenaca, Hrvata i Srba. Lišane su pretrpjele velike žrtve tijekom i nakon Drugog svjetskog rata.

8.2. TRADICIJSKA KULTURA LIŠANA OSTROVIČKIH

Do 1997. godine u Lišanima Ostrovičkim nije postojao KUD. Kontekst izvedbe onoga što se podrazumijeva pod glazbeno-plesni folklor doživio je znatne izmjene osnutkom KUD-a.³⁴ Osnovna i najuočljivija razlika je da se tradicijski napjevi i kola Lišana Ostrovičkih do osnutka KUD-a nisu izvodili na smotrama folkloru. Glazbeno-plesni folklor Lišana Ostrovičkih u pravilu se izvodio isključivo u Lišanima. Također, nije postojalo posebno udruženje koje bi njegovalo glazbeno-plesni folklor. Tradicijske plesove i napjeve izvodili su svi koji su znali, mogli i željeli, u kontekstu koji je bio određen društvenim normama. Tradicijskim plesovima i napjevima u Lišanima Ostrovičkim redovito su bili popraćeni svi važniji blagdani. Kazivač Mile Radanović navodi da se kolo (*biračko kolo*, a kasnije i *kukulešće*) ispred crkve plesalo redovito svake nedjelje prije i poslije mise, a da je taj običaj polako zamirao od 1975. godine, do početka Domovinskog rata. Sjeća se da bi tijekom kola momci stajali pored plesača i *orzili* ili *pjevali pod bas*. Kod kazivača Mile Radanovića (M. R.) očuvalo se i sjećanje na dva pjevača iz Lišana koja su bila na osobitom glasu, Grgu i Filipa Musića.

Gospodin Joso Nimac navodi da je "*Igranje kola* i pjevanje *ojkavice* započinjalo deset dana prije Božića. Trajalo je do poklada, odnosno do Čiste srijede i Uskrsa. Kola bi se plesala svake nedjelje ispred crkve. Plesalo bi se sat prije i sat poslije mise." U period od Pepelnice do Velikog petka nije se pjevalo. Po crkvenom kalendaru, to je period kada se štuje Isusova patnja, muka na križu i smrt. Također, nakon smrti člana obitelji ili prijatelja, izbjegavalo se pjevati osim nedjeljom na misi.

34 Važno je za razumijevanje razvoja glazbeno-plesnog folkloru u Lišanima, ali i odnosa prema onomu što se naziva "tradicija", podatak da u Lišanima nije postojao KUD u bivšoj SFRJ. Često se kod kazivača navodi da u Lišanima nije bilo ni moguće razviti neku veću kulturnu ili privrednu djelatnost jer su Lišane, kao selo s većinskim hrvatskim stanovništvom, bile u nemilosti tadašnjih vlasti (Nimac 1998: 11).

Pjevanje je pratilo i sve važnije društvene događaje poput svadbi ili većih blagdana. Važne svetkovine za Lišane, kada se organizirala *fešta*, bile su na blagdan sv. Ivana i na *Mladince*. Velika je fešta u Lišanima bila i na datum Sv. Nikole Tavelića, zaštitnika župe. Joso Nimac navodi da se za svaku feštu Sv. Nikole Tavelića u njegovoj kući skupe *birani ljudi* iz okolnih mjesta. On ih kao domaćin ugosti u svojoj kući i skupa pjevaju do kasno u noć.

Veliko se slavlje u Lišanima nekoć održavalo i na Sv. Jeronima, sveca zaštitnika Lišana kome je posvećena stara župska crkva. Joso Nimac (dalje: J. N.) navodi da se: "Pivalo za fešte i Božić. Ojkavica je bila broj jedan pivanje, a iza ojkavice su išle normalno, pjesme pod bas i naše staro domaće kolo. Kasnije je došlo kukulešće uz sviranje usnih harmonika – cvitara." Pjevalo se i u večerima dok je trajalo *kolinje*. Također, J. N. navodi da je čest običaj bio da se dobri pjevači iz raznih sela nađu na Benkovačkom sajmu svakog desetog u mjesecu i skupa *orze* ili pjevaju *pod bas*.

Kao razlog opadanja broja pjevača i plesača folkloru navodi se iseljavanje ljudi iz sela. J. N. navodi kako se većina mlađih muškaraca u selu nakon srednjoškolskog obrazovanja ne odlučuje za daljnje školovanje. S druge strane, gotovo dvije trećine djevojaka nastavlja svoje obrazovanje na fakultetima. Iz tog razloga u selu ostaju neoženjeni muškarci, a djevojke često pronalaze životne partnere van Lišana Ostrovičkih.

Poljoprivreda je bila i ostala središnja privredna djelatnost za većinu stanovnika Lišana. Sezonski radovi okupljali su ljude u takozvanim *mobama*. Odlazak na rad u polje ili završetak radova bilo je vrijeme pjesme i druženja. Mile Nimac, opisujući odlazak na rad u mobi, spominje: *Moba bi išla na kopanje i rad u polju. Išli bi pješke ili u karu i pritom pivali*. Na putu iz polja pjevalo bi se u grupama. R. M. navodi da je danas *teško skupiti grupu od deset ljudi, a kamoli dvadeset koliko bi ih se znalo skupiti u mobama*. Iseljavanjem stanovništva i uporabom motokultivatora u poljoprivredi, po riječima kazivača R. M., nestala je potreba za "mobama". Također navodi i da se iseljavanjem gubi i radna snaga za rad u poljoprivredi.

U sjećanju kazivača su i druženja mladeži tijekom ljetnih večeri kada se napasalo blago ili konje, tzv. *noćivanje*. Mile Nimac (dalje: M. N.) opisuje svoje sjećanje: "Po noći bi ko momčići čuvali konje, a ćaća ovce. Blago pi paslo do zore. Po noći bi se pekli kukuruzi, a ujutro se išlo u vinograde". Kazivač J. N. navodi da se pjevanje i sviranje glazbala *učilo u mlađim danima čuvajući stada. Iz toga je sve išlo*. Kazivač Mile Nimac pamti kako su mu i djed i stric svirali diple na mišinu. Navodi da je naučio svirati tako što je kao dijete slušao i "kopirao" njihovo sviranje. Kazivač J. N. navodi kako je njegova generacija još u mladosti sve tradicijske glazbeno-plesne

motive naučila od svojih starijih. J. N. također navodi da je naučio *pivati od tetke i strica*. Navodi kako su im se glasovi *slagali kao dvi piske na diplama*.

8.3. OJKANJE

Ojkanje je specifična vrsta pjevanja karakteristična za područje od Like, preko Ravnih kotara, Bukovice i Dalmatinske zagore, do Hercegovine. Ovo pjevanje ima lokalne i regionalne nazive poput *ojkanje, orcanje, orzenje, treskavica* etc. Orzenje je naziv koji se za ovu vrstu pjevanja koristi u Lišanima i nekim drugim mjestima Bukovice i Ravnih kotara. Orzenje najčešće izvode minimalno dva pjevača. Prvi glas *poziva*, drugi glas *odgovara* na pozivanje i *skalina* (potresa glasom). Ostali glasovi su, ako ih ima, pratnja i ulaze u pjesmu nakon što drugi pjevač *prihvati*. Upravo je *skaliranje (groktanje, treskanje* etc.), odnosno potresanje glasa na slog *oj*, zajednička i najkarakterističnija crta svih regionalnih stilova koji su skupa svedeni pod naziv "Glazbeni izričaj ojkanje".

8.4. LIŠANSKA MISA

Lišanska misa naziv je za posebne napjeve koje vjernici u Lišanima Ostrovičkim pjevaju tijekom liturgije i ostalih crkvenih svečanosti. Osim napjeva poput *Jaganjče* i *Svet*, sačuvali su se i napjevi za *Očenaš* i *Virovanje* te drugi dijelovi mise u kojima puk odgovara svećeniku. Kao važan primjer pučkog liturgijskog pjevanja, Lišanska misa je dragulj hrvatske glagoljaške baštine.

Po stilu pjevanja, Lišanska misa slična je tradicionalnom pjevanju u Lišanima (*orzenje, pod bas*) Ova se tvrdnja često nalazi u svim tekstovima koji se bave folklorom, kulturom ili poviješću općine Lišana Ostrovičkih. Jednako tako, u tekstu svih prijava na natječaje vezanih za očuvanje ojkanja, čak i u postupku aplikacije ojkanja na Listu ugrožene nematerijalne kulturne baštine svijeta, naglašena je važnost Lišanske mise. Ovo svjedoči kako je Lišanska misa iznimno važan dio identiteta stanovnika općine Lišana Ostrovičkih.

Kazivač J. N., s ponosom govoreći o važnosti ovoga pjevanja za Lišane i okolna sela, navodi: "Mi imamo i crkveno pivanje koje je jako čuveno, koje smo zadržali, unazad tristo godina sigurno, to se spominje i uvijek je isto. Dođe do promjena, svećenik koji dođe bi tija, ali mi se ne damo. Mi kao mještani, prihvaćamo novo, ali ne dozvoljavamo da naš običaj propadne." Po kazivanju J. N., događalo se da bi vjernici odbili pjevati na misi ako bi došlo do nepoštovanja ili pokušaja nasilne

intervencije u tradicionalni repertoar lišanskog misnog pjevanja. J. N. u ovom kontekstu spominje izreku *Bolje da nestane sela, nego običaja*, tj. da nestankom običaja "umire" i selo.

Prigodom jednog mog posjeta u Lišane, gospodin M. R. odvezao me autom na ruševine nekadašnje lišanske župne crkve sv. Jeronima (ili sv. Jere kako se crkva i svetac nazivaju u selu). Ispričao mi je kako je sjedeći na *banku* u toj crkvi, i slušajući svoje starije kako pjevaju *Lišansku misu*, i sam naučio pjevati (Slika 7.). Također naglašava problem današnje generacije mladih koja, prema njegovu mišljenju, *nema gdje naučiti pjevati*. Ovakva tendencija može se uočiti i kod mlađih članova KUD-a Sv. Nikola Tavelić. Lišansku misu danas izvode članovi KUD-a i crkvenog zbora. M. R. navodi kako je do promjene došlo nakon Domovinskog rata, a da je prije rata *cijeli puk pjevao*.³⁵

U crkvenom zboru danas su većinom žene i djevojčice osnovnoškolske dobi. Zbor, uz standardni repertoar Lišanske mise, svake mise izvodi i religijske pjesme novijeg datuma. Donedavno je zbor vodila časna sestra o čijem je angažmanu ovisio rad zbora. Nakon njezina odlaska, vođenje zbora preuzela je današnja predsjednica KUD-a, gospođa Davorka Mamić. J. N. naglašava problem s članstvom u zboru i KUD-u gdje dječaci i djevojčice, nakon što se upišu u srednju školu, odustaju od aktivnog sudjelovanja u KUD-u i crkvenom zboru.

KUD je snimio i nosač zvuka *Božić u Lišanima* s tradicijskim crkvenim božićnim napjevima. Lišansku misu je snimila i višeput emitirala televizija VOX. Pjevači mise iz Lišana misu su izvodili diljem Hrvatske (Sv. Katarina u Zagrebu, Split, Metković etc.). Većina poslova oko organizacije putovanja, proba i gostovanja izvođača Lišanske mise je na zborovodi.

8.5. OSNUTAK KUD-a SV. NIKOLA TAVELIĆ

Za vrijeme Domovinskog rata, Lišane Ostrovičke pretrpjele su veliko razaranje od lokalnih pobunjenih Srba i Jugoslavenske narodne armije. Lišane Ostrovičke su i mjesto prvog bombardiranja u Dalmaciji (17. 7. 1991.), kada je pokraj crkve sv. Nikole Tavelića u Lišanima stradao fra Mile Mamić (S. Nimac 2002: 8). Stanovnici Lišana i okolnih mjesta protjerani su 1991. godine kada je selo okupirano. Većina ih je provela izbjeglištvo od 1991. do 1995. godine u gradu Zadru. U Zadru je osnovano društvo Lišanaca koje je organiziralo druženja i kulturna događanja

³⁵ U Lišanima djeluje i crkveni zbor koji vode i koji su, prema M. R., nakon rata osnovale časne sestre. U crkvenom zboru danas uglavnom pjevaju djeca i starije žene.

tijekom ratnih godina.

Godina 1996. važna je prekretnica za živote stanovnika Lišana. Te se godine Lišanci počinju vraćati iz progonstva u razrušeno selo. Od tada započinje obnova duhovnog i materijalnog života u selu. Gradi se nova crkva posvećena Sv. Nikoli Taveliću. Godine 1997. osniva se KUD Sv. Nikola Tavelić. Kod osnutka KUD-a direktno ili indirektno sudjelovalo je čitavo selo. KUD je dobio naziv po svetom Nikoli Taveliću. Nikola Tavelić je katolički kršćanski svetac, porijeklom iz Ravnih kotara, koji je živio i umro mučeničkom smrću u 13. stoljeću. Po podacima koje je naveo M. R., KUD je po osnutku brojao oko trideset članova svih uzrasta. Taj broj i omjer mladih i starih članova je, uz male varijacije, ostao do danas.

Repertoar KUD-a Sv. Nikola Tavelić sastoji se isključivo od glazbeno-plesnog folklora Lišana Ostrovičkih. Stoga se po etnokoreološkim klasifikacijama KUD Sv. Nikola Tavelić smatra izvornom folklornom skupinom (za razliku, primjerice, od folklornih ansambala poput LADA ili KUD-a Ivana Gorana Kovačića koji izvode široki repertoar folklornih plesova i napjeva).

KUD svoj repertoar za nastupe crpi iz iskustva svojih starijih članova kojima je izvođenje kola nedjeljom prije i poslije mise, pjevanje *pod bas* i *orzanje* za vrijeme svečanosti ili neformalnih druženja, bila stvar svakodnevice. Mlađe članove KUD-a su plesu i pjevanju podučavali stariji članovi.

Značajnija suradnja KUD-a i etnokoreologa ili etnomuzikologa nije se nikada razvila. Iz interesa za glazbeno-plesni folklor Lišana, repertoar KUD-a i osobito za *Lišansku misu*, Lišane Ostrovičke posjećivali su Jerko Bezić, Joško Čaleta i Livio Marijan. Svojim savjetom pomogli su određivanju repertoara KUD-a. Važan je bio posjet Joška Čaleta nedugo nakon osnutka KUD-a, kada je određen repertoar s kojim će KUD u budućnosti nastupati.

Osobito je zanimljiv razvoj svirača tradicijskih glazbala u KUD-u. Glazbala poput *dipli* i *dvojnica* u novoosnovanom KUD-u krenuli su svirati stariji članovi koji su glazbeno nadareni, ali od djetinjstva (ili nikada) nisu svirali ta glazbala. Danas u KUD-u djeluje samo jedan svirač tradicijskih glazbala *dipli* i *dvojnica*, Mile Nimac. Bilo je pokušaja učenja mladih članova KUD-a sviranju tradicijskih glazbala. Davorka Mamić navodi da je problem zadržati interes mladih u duljem periodu, kod kojih odlazak u srednju školu često znači odustajanje od plesanja u KUD-u.

Godine 2002. organizirana je 1. smotra folklora u Lišanima. Od 2002. smotra se održavala 2003. i

2005. godine, a od 2006. godine svake godine do 2011. godine (Babić 2007: 146). KUD u međuvremenu gostuje po brojnim smotrama u domovini, a bilježi i nekoliko nastupa u inozemstvu.

8.6. IZRADA NOŠNJI ZA KUD

Većina starih lišanskih nošnji je ukradena, spaljena ili je propala tijekom Domovinskog rata. KUD je pristupio obnovi nošnji u tri navrata. Svaki put su izrađivane nošnje bolje kvalitete od prethodne. Po J. N., prve su nakon Domovinskog rata izrađene ženske nošnje. Nove nošnje za KUD bile su izrađene po originalnom uzorku lišanske nošnje koja se čuva u Etnografskom odjelu Narodnog muzeja u Zadru. U daljnjim rekonstrukcijama nošnje, kvaliteta je ovisila o dostupnim sredstvima, ali i obrtnicima. Problem je bio u pronalaženju registriranih obrtnika koji mogu izraditi kvalitetne replike nošnji. Izrada novih nošnji za KUD sva je tri puta financirana sredstvima osiguranim iz općinske blagajne. Također, Davorka Mamić navodi slučaj da je trgovački lanac Lidl 2016. godine KUD-u donirao 5000 kn za izradu dječjih nošnji.

KUD Sv. Nikola Tavelić u pravilu nastupa s repertoarom od šest točaka. To su *orcanje*, muško i žensko *pivanje pod bas*, *starinsko kolo/biračko kolo* i *kukulešće*. U taj standardni repertoar povremeno ulaze i držanje zdravice odnosno *nazdravičarenje* i sviranje *dipli na mih*. J. N. spominje da je KUD i gostovao na brojnim smotrama, a prije svakog nastupa održao bi četiri do pet proba. Važno je spomenuti da je *orzenje* ili *ojkanje* standardni dio repertoara KUD-a Sv. Nikola Tavelić koji su njegovi članovi izvodili na svim svojim nastupima.

Godine 2000. KUD je nastupio na županijskoj smotri folkloru u Polači. Po navodu nekadašnjeg predsjednika KUD-a Sv. Nikola Tavelić, tada je upravo njihovu izvedbu *orzenja* zamijetio stručni žiri. Ovaj je nastup, po riječima J. N., doveo do kasnijeg proglašenja KUD-a Sv. Nikola Tavelić nositeljem znanja o *ojkanju* kao nematerijalnom kulturnom dobru na UNESCO-ovoj listi.

Godine 2013. KUD je slavio 15. godišnjicu KUD-a. Iste godine počinju trzavice i problemi unutar KUD-a. Mijenja se članstvo i KUD službeno prestaje s radom. O tome je obaviješteno Ministarstvo kulture. J. N. navodi kako je Vinko Denona iz HRT-a snimao pjevače kako orze na Mišljenu (brdu iznad Lišana).

KUD ponovno počinje s redovitim radom 2015. godine. Danas KUD uspijeva održavati jednom tjedno probe i dodatnu probu svaku večer prije nastupa. Članovi KUD-a su većim dijelom i stalni stanovnici mjesta koji rade u poljoprivredi. KUD danas broji i desetak mladih članova, više

djevojčica i jednog dječaka. Kao problem se navodi to što se mladi često srame svojih običaja i tradicije. Ipak, kao pozitivan primjer interesa mladih za tradiciju, Davorka Mamić (dalje: D. M.) navodi da su učenici iz Lišana koji su i članovi KUD-a otišli u Vir i sami organizirali školsku božićnu priredbu za zadarskog nadbiskupa ispred crkve. Tom su prigodom izveli tradicijske napjeve iz Lišana koje su naučili na radionici tradicijskog pjevanja koju je u Zadru držao etnomuzikolog prof. Joško Čaleta. Po riječima D. M., KUD nastoji da dječaci i djevojčice koji su sada osnovne i srednjoškolske dobi nauče svirati glazbala poput *dipli* i *cvitara* ili tradicijsko pjevanje *pod bas*. Na upit o motivaciji pri svome radu i pri nastojanju oko KUD-a, D. M. navodi kako je KUD važan za selo i za očuvanje običaja koji se ne smiju zaboraviti.

Iz razgovora sa starijim članovima KUD-a Sv. Nikola Tavelić jasno je da oni shvaćaju da mlađi članovi imaju problema sa savladavanjem tradicijskih stilova pjevanja. Razlog tomu je da mladi nemaju prilike čuti pjevanje pod bas ni ojkanje izvan KUD-a. Kako navodi J. N., danas se uči tradicijsko pjevanje koje se nekoć učilo imitiranjem starijih u *mobi* na radu u polju ili za *noćivanja s ovcama*. S druge strane, svakodnevno su izloženi drugačijoj glazbi. Također, ojkanje je osobito teško savladati, a posebno *skalinanje*, odnosno potresanje glasa. Postavlja se pitanje na koji način podučiti mlade ojkanju.

Smatram da je mogući model očuvanja ojkanja u Lišanima organiziranje posebnih radionica *ojkanja* i pjevanja *pod bas*. Potrebno bi bilo uključiti i mobilizirati sve aktere u procesima vezanim za baštinu u Lišanima Ostrovičkim. To podrazumijeva osnovnu školu, župnu zajednicu, općinu, crkveni zbor i KUD. U suradnji etnomuzikologa i glazbenih pedagoga, lokalnih pjevača i pjevačica, ali i nastavnika u školi, za početak bi se mogla organizirati višednevna radionica tradicijskog pjevanja općine Lišane Ostrovičke. Slično bi se u suradnji sa župnom zajednicom i crkvenim zborom moglo postići s Lišanskom misom. Ako bi KUD kao nositelj znanja o ojkanju u suradnji s lokalnom zajednicom prijavio ovakav program na relevantne natječaje u Ministarstvu kulture, mogli bi se ostvariti važni pomaci koji bi osigurali budućnost ojkanja, ali i pomladak za KUD. Ovo bi bio samo uvod, jer je ojkanje teško savladati u samo nekoliko dana, a osobito *skalinanje*. No, ovakva bi radionica pružila dobar uvod u daljnji rad s mladima na učenju tradicijskih napjeva i stilova pjevanja.

8.7. SMOTRE FOLKLORA U LIŠANIMA OSTROVIČKIM

Od 2002. do 2011. godine, kada započinju Večeri oj kavice, KUD Sv. Nikola Tavelić je svake godine organizirao folklorne smotre u Lišanima.

Smotre folkloru su važan događaj za Lišane. Na manifestaciji su većinom sudjelovali KUD-ovi iz Zadarske i Šibensko-kninske županije. Ovakvi događaji su, osim prigode za nastup i prezentaciju vlastite tradicije, članovima KUD-ova prilika za druženje. Pritom se često stvaraju trajna poznanstva i prijateljstva. M. R. navodi da su se prve smotre odvijale na školskom igralištu. Sudionici su koristili školske učionice kao garderobe, a tribinu za gledateljstvo su na školskom igralištu sazidali članovi KUD-a. Problem je stvarao nered po učionicama koji bi često ostajao iza nastupa. Također, M. R. navodi da su u slučaju slabog odaziva gledateljstva *tribine bile sablasno prazne*. Uzrok tomu je to što je gledateljstvo velikim dijelom bilo iz Lišana i susjednih sela, a iako je po riječima M. R., nakon Oluje u Lišanima bilo dosta ljudi, ubrzo je došlo do depopulacije i ekonomske migracije stanovništva u susjedni Zadar. Iz navedenih, ali i drugih razloga, smotre su se uskoro premjestile u novoizrađenu općinsku vijećnicu.

Smotre su se u pravilu održavale u ljetnim mjesecima. Kao razlog tomu, M. R. navodi da je u Lišanima tijekom ljeta veći broj ljudi podrijetlom iz Lišana koji kroz godinu nisu u selu, a koji ljetuju u Lišanima. Iznimka je bila Folklorna večer 2016. godine, kada se smotra organizirala u petom mjesecu jer se, po riječima M. R., morala prilagoditi Benkovačkom ljetu. Benkovačko ljetu je niz manifestacija koje se odvijaju u Benkovcu. Sva događanja su tijekom vikenda, a cijeli program traje nekoliko mjeseci.

8.8. OJKANJE I UNESCO

Glazbeni izričaj ojkanje je 2010. godine uvršten na UNESCO-ovu Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita.³⁶ Nositeljima znanja o ojkanju proglašeni su KUD Sv. Nikola Tavelić iz Lišana Ostrovičkih i KUD Radovin iz Radovina, KUD Sveta Margareta iz Velike Jelse kod Karlovca, KUD Gacka iz Ličkog Lešća i KUD Promina iz Oklaja.³⁷ Kao nositelji znanja o ojkanju proglašeno je i dvoje pojedinaca, Marija Prelas iz Srijana i Tomislav Pervan Gare iz Kokorića.³⁸

Kazivač J. N. iznio je zanimljivo viđenje procesa prijave Glazbenog izričaja ojkanja na UNESCO-ovu Listu ugrožene nematerijalne baštine čovječanstva. Prema njegovu mišljenju, inicijativa za

36 Nematerijalna kulturna baština, <https://ich.unesco.org/en/decisions/5.COM/5.4> (26. 3. 2018.).

37 Brkić, Velimir, 28. 2. 2011., Zadarski list, <http://www.zadarskilist.hr/clanci/28022011/lisansko-orcenje-i-radovinsko-orcanje--pod-zastitom-unesco-a> (27. 3. 2018.)

38 Brkić, Velimir, 28. 2. 2011., Zadarski list, <http://www.zadarskilist.hr/clanci/28022011/lisansko-orcenje-i-radovinsko-orcanje--pod-zastitom-unesco-a> (7. 3. 2018.)

nominaciju ojkavice na UNESCO-ovu listu potaknuta je nastupom KUD-a Sv. Nikola Tavelić na Smotri folklora Zadarske županije 1997. To je bio prvi važniji nastup KUD-a Sv. Nikola Tavelić. KUD je nastupio s *orzenjem*, i svojom je vrhunskom izvedbom pokazao stručnom žiriju u kojemu su bili etnomuzikolozi Jerko Bezić i Joško Čaleta, i etnolog Vido Bagur, da je u Ravnim kotarima ojkanje još uvijek očuvano.

Godine 2010. pokreće se inicijativa za prijavu ojkavice na UNESCO-vu listu.³⁹ Nakon što je pokrenut postupak podnošenja kandidature za upis ojkanja na UNESCO-ovu Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita, KUD-u je podnesena zamolba da sastavi izjavu na hrvatskom i engleskom jeziku kojim izražavaju pristanak na nominaciju.⁴⁰ Puni naziv dokumenta glasi: "Dopuna nominaciji ojkanja na UNESCO-ovu Listu ugrožene nematerijalne kulturne baštine čovječanstva". Tekst su u ime KUD-a Sv. Nikola Tavelić sastavili tadašnji predsjednik KUD-a Joso Nimac i Ivana Devčić, tadašnja načelnica Općine Lišane Ostrovičke. Ovaj tekst je zanimljiv za etnološko istraživanje iz više razloga. Prvo, pisali su ga voditelj KUD-a i načelnica općine, dakle osobe koje je izabrala sama zajednica da je predstavljaju. Iako su ga pisali pojedinci, tekst se u više navrata poziva na zajednicu općine Lišane Ostrovičke. Utoliko je ovaj tekst pokušaj tekstualne formulacije onoga što je važno za zajednicu, općinu Lišane Ostrovičke. Drugo, dokument je svojevrsan odgovor na pitanja koje je Uprava za zaštitu kulturne baštine postavila KUD-u Sv. Nikola Tavelić. Od KUD-a je zatražen kratak tekst s prijedlozima za očuvanje ojkavice u budućnosti i odgovorom na pitanje koje mišljenje vlada u Ravnim kotarima o ojkavici i koja je važnost ojkavice u današnjem društvu. Tekst sadrži formulaciju onoga što je *kulturno i narodno blago* i uloge koju KUD ima u njegovu očuvanju. Naglašava se uloga *tradicionalnih vrijednosti* kao konteksta u kojem ta *kulturna blaga* dobivaju smisao. Stanovništvo općine Lišana Ostrovičkih je u ulozi dionika u dobru zainteresiranog za *opstanak tradicionalnog pjevanja*. U tekstu se navodi da je zajednica Lišana Ostrovičkih posljednjih dvadesetak godina kroz djelovanje KUD-a očuvala *kulturno i narodno blago* i svoju *tradiciju*. Kao *kulturno blago* spominju se *ojkanje* i Lišanska misa.⁴¹ Navodi se sličnost stila pjevanja kod *ojkanja* i u Lišanskoj misi. M. R. i J. N. naglašavaju *ojkanje* kao posebnost Lišana koji je jedan od rijetkih KUD-ova u Zadarskoj županiji čiji članovi još njeguju taj specifičan način pjevanja. Pjevači Lišanske mise su danas većinom stariji članovi KUD-a. Također se navodi interes stanovništva općine Lišane Ostrovičke kao važan faktor očuvanja

39 Branka Šeparović je 2010. godine kontaktirala KUD za potrebe snimanja promotivnog videa za UNESCO. U prvoj ekipi su ojkali Miran Kalcina, Bačo, Stipe Stipić, Tomo Mamić, Joso Nimac.

40 Dopuna nominaciji ojkanja na UNESCO-ovu Listu ugrožene nematerijalne kulturne baštine čovječanstva (Obrazac popunio KUD Sv. Nikola Tavelić 2009. godine).

41 U "kulturno blago" svrstava se i sviranje tradicijskih glazbala (diple, svirale i gusle) koje se spominje na kraju teksta.

tradicionalnog pjevanja.

U tekstu se na dva mjesta naglašava uloga *tradicije* u održavanju *tradicionalnih vrijednosti*. Tradicionalne vrijednosti funkcioniraju kao kontekst u kojem *kulturna blaga* dobivaju smisao. Osobit primjer je *Lišanska misa*, koja egzistira u kontekstu kršćanske – katoličke religioznosti i hrvatskog nacionalnog identiteta Lišana. Ključna je uloga sprege *kulturnog i narodnog blaga* i *tradicijskih vrijednosti* u održavanju identiteta zajednice, ali i zajednice u njihovu održavanju i očuvanju. Stanovništvo se pritom oslanja na tradiciju, koja je osnova za očuvanje tradicionalnih vrijednosti kojima prijeti izumiranje. Kulturna baština je izraz kolektivnog i lokalnog identiteta (usp. Alaszewska 2012: 197). Možemo li na temelju ovog teksta reći da nestajanjem kulturne baštine (*kulturnog blaga*), dolazi i do nestanka tradicionalnih vrijednosti koje su osnova kolektivnog identiteta Lišana Ostrovičkih?

U uvodnom dijelu ovog dokumenta navodi se da je zbog promjena koje se događaju u društvu i razvoja tehnologije potrebno "...od strane svjetskih i državnih institucija zaštititi tradicionalne vrijednosti i kulturnu baštinu". Od institucija se traži pomoć u smislu priznanja, valorizacije, promocije, ali i konkretna financijska pomoć. U nastavku teksta, *zajednica* nositelja dobra, odnosno u pravnom smislu KUD, predlaže organiziranje *manifestacije posvećene ojkanju*.

Povelju nositelja znanja o nematerijalnom kulturnom dobru je predsjedniku KUD-a Sv. Nikola Tavelić, 22. 11. 2011. godine, uručila tadašnja predsjednica Vlade RH Jadranka Kosor. Iste su godine počeli planovi za pokretanje posebne manifestacije koja bi u Lišanima okupljala sve KUD-ove čiji članovi njeguju ojkanje. Kazivač J. N. izjavio je da je na poticaj tadašnje predsjednice Vlade RH Jadranke Kosor odlučio u Lišanima organizirati Večer ojkavice od Sinja do Nina i Brinja. Kao razlog za odabir naziva i ideju održavanja večeri, navodi "...zašto od Nina do Sinja... Zato što svi spomenuti krajevi to rade. Jedni imaju reru, drugi gangu i ojkavicu."

9. VEČERI OJKAVICE

9.1. ORGANIZACIJA PROGRAMA I PROJEKATA

Osim administrativnih zadataka oko prijava na natječaje, organizacija i provedba programa zahtijevaju puno iskustva i vještine. Proces organizacije jednog programa ili projekta, manjeg obujma ili većeg, sa sredstvima od 10.000 kuna ili 100.000, zahtijeva gotovo istu količinu posla.

Dobra priprema sastoji se od nekoliko koraka. Nakon što je projekt ili program idejno osmišljen, potrebno je izraditi detaljnu financijsku konstrukciju. To u osnovi podrazumijeva izradu troškovnika. Prilikom izrade troškovnika najbolje je računati s minimalnim sredstvima potrebnim za ostvarenje programa. Potom slijedi prikupljanje financijskih sredstava. Sredstva će najčešće pristizati tijekom i nakon projekta. Odnosno, rijetko će sva sredstva biti uplaćena u cijelosti odjedanput. Važno je da se, u slučaju viška novca, ne mijenja financijska konstrukcija. Uvijek će doći do nepredviđenih troškova koji se isplaćuju iz tog viška i pravdaju na kraju.

Važan element za uspjeh projekta su odnosi s javnošću. Ovo podrazumijeva ostvarivanje suradnje s lokalnom zajednicom i PR (medijsko praćenje projekta). Kako bi projekt bio popraćen u medijima, potrebno je obavijestiti novinare kako bi posjetili sam finalni događaj ili otvaranje. Također, potrebno je za medije pripremiti tekst s ključnim informacijama o projektu. Često se projekt ovjekovječuje i u tiskanom obliku poput programske knjižice ili prigodne knjige.

Danas je osobito važno za ovakve projekte biti prisutan na društvenim mrežama poput Facebooka, Twittera i Instagrama.

Provedba projekta ovisi o njegovoj vrsti i cilju. Tijekom same provedbe projekta potrebno je održati visoku razinu organizacije. Ovo često podrazumijeva delegiranje zadataka i komuniciranje s radnom grupom. Na kraju projekta predaje se financijsko i programsko izvješće. Programsko izvješće uključuje opisni izvještaj u kojem se obrazlaže na što su utrošena sredstva i što je projekt postigao. Također, potrebno je zahvaliti svima koji su sudjelovali ili pomogli ostvarenju projekta. Potrebno je i sve počistiti i pospremiti ako se radi o manifestaciji koja okuplja brojnu publiku i izvođače, i isplatiti sva dugovanja. Plaćati se smije isključivo pravnom subjektu. Odnosno, osoba kojoj se sredstva mogu isplatiti mora biti u registru udruga, obrtnika, umjetnika. To podrazumijeva da kao pravni subjekt posjeduje OIB, žig i žiro-račun. Za sam kraj radi se interna evaluacija projekta gdje se traže povratne informacije o kvaliteti i mogućim nedostacima kako bi se u budućnosti izbjeglo ponavljanje grešaka.

Navedene vještine i znanja potrebni su osobama iz lokalnih zajednica koje su odgovorne za organizaciju. To su najčešće predsjednici KUD-ova. Oni do prethodno spomenutih znanja i vještina najčešće dolaze iskustvom. Postoje i seminari koji služe za obrazovanje voditelja KUD-ova. Osim na lokalne, regionalne i državne natječaje, sve je učestalija potreba za javljanjem na EU fondove. Iz tog su se razloga po općinama počele zapošljivati osobe na radno mjesto koordinatora za prijave na EU fondove. Tako bi u općini postojala osoba koja može pomoći pri prijavi svima koji su zainteresirani za ostvarivanje potpore svojim djelatnostima putem natječaja.

9.2. VEČER OJKAVICE OD SINJA DO NINA I BRINJA

Večer ojkavice je manifestacija u obliku folklorne smotre. Cilj ove manifestacije je promocija i očuvanje umijeća ojkanja u njegovoj izvornoj sredini. Manifestacija se organizirala u Lišanima Ostrovičkim 2012., 2013. i 2017. godine.

Prva Večer ojkavice održala se devetog srpnja 2011. godine u Lišanima Ostrovičkim. Organizator Večeri bio je KUD Sv. Nikola Tavelić, a suorganizator Općina Lišane Ostrovičke. Manifestaciju su financirali Ministarstvo kulture, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, Zadarska županija i Općina Lišane Ostrovičke.⁴² M. R. naglašava ulogu potpore Ministarstva kulture u održavanju Večeri ojkavice, bez čijeg financiranja manifestacija ne bi bila moguća. Također, odaslane su i zamolbe za financijsku potporu općinama odakle su dolazili KUD-ovi koji su nastupali.

Za održavanje manifestacije odabrani su ljetni mjeseci zbog više razloga. Većina Lišanaca koji tijekom godine žive i rade u Zadru, drugim dijelovima Hrvatske ili u inozemstvu, ljeto provodi u Lišanima. Također, djeca koja idu u osnovnu ili srednju školu su ljeti na praznicima. Drugi razlog je turistička sezona koja je u šestom, sedmom i osmom mjesecu u punom jeku, a manifestacija je imala cilj privući turiste u Lišane. Također, za manifestaciju je odabrana subota jer većina ljudi tada ne radi i mogu doputovati u Lišane navečer na program.

Na prvoj Večeri ojkavice nastupila su trideset i dva KUD-a, svaki s programom koji je otprilike trajao šest minuta.⁴³ Iza svakog KUD-a nastupio je diplar ili guslar. Iz jednog članka koji je izašao kao najava Večeri ojkavice saznajemo da je ideja organizatora Večeri bila okupiti: "... sve ojkače u Republici Hrvatskoj kao i predstavnike koji će prezentirati gangu, reru, diple i gusle, a prezentirat će se i stari zanati".⁴⁴ Više od trideset i dva KUD-a nisu mogla nastupiti jer bi, prema riječima J. N., program bio predug i prenaporan, kako za gledateljstvo tako i za KUD-ove koji nastupaju. Sudjelovali su KUD-ovi iz četiriju županija: Ličko-senjske, Zadarske, Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske. U stručnom ocjenjivačkom žiriju bili su Jordanko Miloš i gospodin Samardžić.

U publici je bilo oko tisuću ljudi, iz svih krajeva odakle su KUD-ovi. Gledatelji su većinom dolazili

42 Ezadar. <http://www.ezadar.rtl.hr/kultura/2364107/9-srpnja-vecer-ojkavice-u-lisanima-ostrovičkim/> (14. 10. 2017.)

43 Vidović, Ante, 11. 07. 2011, Zadarski list, <http://www.min-kulture.hr/tisak/default.aspx?id=6894> (14. 10. 2017.)

44 057info. <http://www.057info.hr/kultura/2011-07-05/prva-vecer-ojkanja> (14. 10. 2017.)

vlastitim prijevozom. Razlog dobre posjećenosti bila je dobra organizacija Večeri i medijska popraćenost vezana za UNESCO-ovo proglašenje ojkavice zaštićenim nematerijalnim kulturnim dobrom. Nažalost, na Večeri ojkavice prisustvovao je mali broj turista. Zbog toga je bio problem kod prodaje autohtonih proizvoda na štandovima OPG-a. Naime, u suradnji s ministarstvima turizma i poljoprivrede i regionalnog razvoja, osigurana je promocija proizvoda iz županija odakle su KUD-ovi koji nastupaju na Večerima ojkavice. Kako sam J. N. navodi, prodaja nije išla, jer su gosti većinom bili ljudi sa sela koji sami imaju ili proizvode iste proizvode.

Da je jedna od ideja organizatora bila da Večer ojkavice postane turističko odredište gdje će biti prezentirani autohtoni poljoprivredni i zanatski proizvodi, navodi se citat jednog od organizatora Večeri za VOX: "Osim napjeva i zanata, želja nam je prezentirati ostale turističke i kulturne sadržaje županija iz kojih gore navedeni predstavnici dolaze. Tom će prigodom svaka županija dobiti reklamni/izložbeni prostor na kojem će moći prezentirati svoju ponudu te osim kulturnih i turističkih sadržaja predstaviti i obiteljska poljoprivredna gospodarstva kako bi ovu večer osim za razmjenu kulturnih dobara iskoristili i za potencijalnu gospodarsku suradnju, poručili su organizatori."

Većinu posla oko organizacije J. N. je odradio samostalno, počevši od planiranja koje je prethodilo manifestaciji, poput uputa za voditelje programa, i općenito cjelokupne organizacije nastupa KUD-ova. Pritom se poslužio bogatim iskustvom koje je stekao kao predsjednik KUD-a Sv. Nikola Tavelić. Pomagalo je i to što je poznao gotovo sve KUD-ove koji su nastupali, a navodi i kako je kroz godine rada s KUD-om stekao brojna poznanstva i prijateljstva. J. N. navodi kako su prije nastupa odaslane pozivnice "svim KUD-ovima. Oni bi ih potom vraćali ispunjene s programom svoga nastupa..." Izvještaj o Večeri ojkavice dostavljen je Konzervatorskom uredu u Zadru. Također, J. N. navodi svoje nezadovoljstvo županijom i gradom i institucijama koji *nisu ponosni na svoje blago (ojkavicu i pašku čipku zaštitio je UNESCO)*.

9.3. DRUGA VEČER OJKAVICE

Godine 2012. održana je druga Večer ojkavice. Cijeli naslov Večeri ojkavice glasio je: "2. Večer ojkavice, rere, gange, gusle, diple i dvojnice od Sinja, do Nina i Brinja".⁴⁵ Tako su u naslovu manifestacije naglašeni sadržaji koji se ne mogu odvojiti od ojkanja. Također, naglašeni su različiti stilovi koji su svrstani pod naziv "Glazbeni izričaj ojkanje" u sklopu nominacije za UNESCO. Time se i naglasila specifičnost tih stilova pjevanja, a i opravdao nastup grupa koje njeguju to pjevanje.

Za razliku od prve Večeri, sudjelovalo je puno manje KUD-ova, a štandova s autohtonim

45 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovice.hr/2-veer-ojkanja/> (10. 11. 2017.).

proizvodima nije bilo. Na drugim Večerima ojkavice sudjelovalo je dvanaest KUD-ova.⁴⁶ J. N. navodi da je za manjak KUD-ova odgovorna isključivo odluka organizatora Večeri da se skрати trajanje programa, koji se prve godine pokazao kao prenaporan i predug. Drugu Večer ojkavice financirali su Ministarstvo kulture, Općina Lišane Ostrovičke i Zadarska županija.⁴⁷ Također, bilo je oko dvadeset privatnih firmi i obrta koji su sponzorirali večer donacijama u materijalu, novcu ili uslugama. Broj publike je bio znatno manji nego na prvim Večerima. Večeri su medijski popratili Tv Vox, Radio Benkovac, Zadarski list i RTL televizija. Jedan od novinara koji je pratio drugu večer ojkavice u svom je članku izrazio žaljenje za neiskorištenim turističkim potencijalom Večeri i slabom posjećenošću od strane turista.

Citat Jose Nimca, tadašnjeg predsjednika KUD-a Sv. Nikola Tavelić, iz intervjua sa Zadarskim listom, u kojem također naglašava važnost *orzenja* kao potencijalnoga generatora turizma, glasi: "Mi ne oječemo, mi orzemo. Više vridi za turizam orzanje nego stotine štandova s ćevapima. Njih ima svudi, a orzanje je teško naći. Dok je nas starijih još će ga biti, a posle kad dođu mlađi, slabo..."⁴⁸

U našem razgovoru na temu potencijala *ojkanja*, odnosno Večeri ojkavice u turizmu, J. N. navodi da je imao ideju za neku buduću Večer ojkavice privući turiste na manifestaciju putem suradnje s turističkim djelatnicima i zajednicama grada Zadra i Benkovca. Iz teksta intervjua, zanimljiv je i citat Ivane Devčić, tadašnje načelnice općine, u kojem kaže: "Ojkanje smo preuzeli od predaka, a posudili od naše djece. Naša je obveza da ga očuvamo i drago mi je što su Lišanci očuvali ono što je tradicionalno i što im stoljećima pripada."⁴⁹

Prvi dio citata koji se odnosi na *ojkanje* kao da je parafraza poznate izreke o odnosu zemlje i čovjeka. Drugi dio izjave naglašava važnost očuvanja onoga što je tradicionalno. Naglašava i da *ojkanje*, kao njihova tradicija, pripada Lišancima.

Sljedeće, 2013. godine nisu se održale Večeri jer KUD Sv. Nikola Tavelić kao glavni organizator službeno prestaje s radom. Do službenog prekida rada KUD-a došlo je zbog unutarnjih problema u KUD-u. Dotadašnji predsjednik Joso Nimac napušta mjesto, a neki članovi prestaju s aktivnim radom u KUD-u. Večeri ojkavice nisu se održale 2014., 2015. i 2016. godine. Godine 2014. i 2015. u Lišanima se održavaju Folklorne večeri, a tek se 2016. godine ponovno pokušalo s organiziranjem večeri ojkavice. Problem je nastao, kako navodi M. R., prilikom prijave na natječaj Ministarstva

46 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovice.hr/2-veer-ojkanja/> (10. 11. 2017.).

47 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovice.hr/2-veer-ojkanja/> (10. 11. 2017.).

48 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovice.hr/2-veer-ojkanja/> (10. 11. 2017.).

49 Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovice.hr/2-veer-ojkanja/> (10. 11. 2017.).

kulture. Kako se te godine nisu stigli prijaviti, niti te godine Večer ojkavice nije održana. Sljedeće, treće Večeri ojkavice, održane su tek 2017. godine.

9.4. TREĆA VEČER OJKAVICE U LIŠANIMA OSTROVIČKIM

U Lišane me dovezao gosp. Brkić koji je trebao biti član žirija na Večeri.

Tijekom radnog tjedna, iz Zadra do Lišana je moguće doći autobusom koji vozi nekoliko puta dnevno ili osobnim vozilom. Prijevoznik je Lišane trans, a veza je važna zbog djece koja idu u školu i Lišanaca koji rade u Zadru. Večer ojkavice održavala se u subotu, a vikendom nijedan prijevoznik ne prolazi, ili barem ne staje u Lišanima. Manifestacija se odvijala ispred općinske zgrade, nazvane po lokalitetu "Braština" (Slika 1.). Ispred vijećnice bila je podignuta montažna pozornica sa svjetlima i ozvučenjem. Pozornica je bila ukrašena transparentom s natpisom: "Ko ojkavicu želi pivati, u Lišane neka se navrati"⁵⁰, balama sijena, sezonskim poljoprivrednim plodovima i starinskim poljodjelskim alatima (Slika 2.).⁵¹

Organizator večeri bio je KUD Sv. Nikola Tavelić iz Lišana Ostrovičkih, a suorganizator Općina Lišane Ostrovičke. Pozornicu su isti dan sastavljali tehničari i članovi KUD-a, a rad im je otežavalo orkansko jugo. Nisam uspio saznati je li pozornica bila unajmljena ili ju je posjedovala općina. Bila su prisutna i dva tehničara za zvuk i rasvjetu.

Po dolasku, primijetio sam da je većina članova KUD-ova koji nastupaju već došla jer je parking bio pun osobnih automobila. Šaroliko mnoštvo u narodnim nošnjama bilo je okupljeno na trijemu vijećnice. Međusobno su se družili, pozdravljali, fotografirali i pripremali za nastup (Slika 3.). Dočekao me Mile Nimac, član KUD-a Sv. Nikola Tavelić, moj prijatelj i učitelj dipli i orzenja. Prethodno smo se dogovorili da ću tu večer prespavati u njegovoj kući kako bih sutradan mogao obaviti intervju. Zanimljivi su bili članovi KUD-a Promina iz Promine. Okupljeni u krugu, uvježbavali su orzenje za nastup. Članovi KUD-a Seljačka sloga iz Bogdanovaca imali su nekoliko tamburaša koji su uštimali glazbala i slikali se sa svojim domaćinima iz Lišana. Naime, KUD Lišana je na prošlim, 51. Vinkovačkim jesenima bio ugošćen u Bogdanovcima. Bili su smješteni po kućama članova KUD-a Seljačka sloga iz Bogdanovaca. Zato su uzvratili i pozvali KUD iz Bogdanovaca na nastup u Lišane. Dan prije nastupa, oba KUD-a bila su na zajedničkom izletu do

50 M. R. navodi dvije vrste transparenta koji služi kao pozadina, a koje posjeduje KUD. Prvi transparent je s natpisom *Lišane selo najmilije...* koji se koristi kad je smotra folklor. Kada je Večer ojkavice, onda se koristi transparent s natpisom "Ojkavicu ko želi pivati u Lišane neka se navrati".

51 Što se tiče uređenja scene, M. R. navodi: "Vežemo se za domaći proizvod i starine i poljoprivredu biljac i škrinju samar za tovar komoć za kjinje, kukuruz, tikve, dinje, čatrune, sijeno kad je jesen, tronožac..."

Skradina.

Pozdravio sam se s poznatim članovima KUD-ova. S Milom Radačićem, predsjednikom Upravnog vijeća KUD-a Sv. Nikola Tavelić dogovorio sam razgovor za sutra. Zamijetio sam snimatelja s profesionalnom snimateljskom opremom. Rekli su mi da će se njegova snimka poslati u Ministarstvo kulture. Oko pola sata prije nastupa počela se sakupljati publika. Gledalište se sastojalo od stolica i drvenih klupa. Sutradan dok sam pomagao utovariti ih u kamion doznao sam da su posuđene od nekoliko privatnih vlasnika, možda ugostitelja iz Lišana, dok traje nastup.

Program je počeo oko osam sati navečer. Na početku programa, gledateljstvu se obratila konferansijerka. U uvodnom govoru je u kratkim crtama naglasila važnost tradicije, *ojkanja* (*orzenja*) i Lišanske mise. Također je spomenula UNESCO-ovo proglašenje *ojkanja* zaštićenim nematerijalnim kulturnim dobrom čovječanstva. Nakon nje su govorili načelnik općine i lišanski župnik – franjevac. Župnik je u svome govoru spomenuo Lišansku misu i poveo molitvu, a načelnik prijateljstvo između općina Lišani i Bogdanovci. Program je počeo nastupom guslara Dane Jurića (Slika 4.). U svojoj je pjesmi komentirao dnevno-političku situaciju. Osobito je pohvalio predsjednicu Republike Hrvatske Kolindu Grabar Kitarović. Njegova je izvedba izazvala gromoglasan pljesak. Nakon guslara, nastupio je KUD domaćin, Sv. Nikola Tavelić iz Lišana (Slika 5.). Nakon dolaska na pozornicu, nastup je započeo zdravicom koju je recitirao Mile Nimac. Nakon zdravice uslijedilo je *orzenje* grupe od petero pjevača. Nakon *orzenja*, stariji članovi i članica uključili su se u pjevanje *pod bas*. Nakon pjevanja stariji su zaplesali *biračko kolo*. Za kolo su im se priključili i mladi na pozornici. Repertoar završava *kukulešćem* koje plešu mlađi članovi. Tijekom izlaska s pozornice i ulaska na nju, Mile Nimac je kratko zasvirao diple.

Uslijedili su nastupi drugih KUD-ova. Nastup Bogdanovaca zaslužio je buran pljesak. Pjevači iz Promine izvrsno su izveli svoje *orzenje* sa svirkom na diple. Ženska skupina iz Ljubuškog izvela je gange i duhoviti bećarac čiji je tekst *počimalja* sama napisala netom prije nastupa. Nastup KUD-a Zvona Zagore prekinuo je vjetar, koji je u večernjim satima okrenuo na buru. Nakon kratkog zapuha, uslijedio je i lagani pljusak tako da se gledateljstvo moralo skloniti u veliku dvoranu u vijećnici (Slika 6.). Tehničari su požurili skloniti elektroniku s pozornice. Program se nastavio u velikoj dvorani unutar vijećnice. Nakon nastupa preostalih KUD-ova konferansijerka je pročitala popis svih sponzora koji su omogućili ovu manifestaciju. Spomenuto je podosta lokalnih poduzeća iz Lišana, Benkovca i okolice. Kao glavni sponzori navedeni su Ministarstvo kulture i Općina Lišane Ostrovičke. Nakon toga su dodijeljene plakete zahvalnice svima koji su nastupili. Žiri je

pročitao svoju odluku kojom su proglasili najbolji nastup KUD-ova te večeri. Na kraju su Općina Lišane Ostrovičke i Općina Bogdanovci sklopili povelju prijateljstva.

Nakon programa uslijedila je večera uz povremenu pjesmu (*pod bas*). Nakon večeri se slavlje nastavilo. Prvo su zasvirali tamburaši iz Bogdanovaca i članovi njihova KUD-a povelili su srijemska i slavonska kola. Drugi su im se povremeno priključivali, pogotovo mlađi članovi KUD-a iz Lišana. Tijekom cijele večeri polako su pojedini KUD-ovi odlazili i bivali ispraćeni od domaćina. Posljednji su ostali članovi KUD-a domaćina i članovi KUD-a iz Bogdanovaca. Nakon toga su došla dva harmonikaša i započela svirati. Oko njih se okupila grupa mladića iz Lišana koji su tek tada došli i neki stariji pripadnici KUD-a iz Lišana. Oko te skupine su mlađi članovi KUD-a iz Lišana izvodili improvizirane plesne korake. Veselje se nastavilo do duboko u noć.

Kod gospodina Mile Nimca spavali smo ja i par iz KUD-a Bogdanovci. Gospodin Mile Nimac je ujutro odvezao par iz Bogdanovaca do autobusa na parkiralištu ispred vijećnice. Potom me odvezao na razgledavanje Bribirske glavice i Ostrovice. Nakon toga smo se vratili na zajednički ručak KUD-a Bogdanovci i KUD-a Lišani. Pjevalo se i plesalo, uglavnom svirači i plesači iz Bogdanovaca, i pjevači iz Lišana. Nakon ispraćaja KUD-a iz Bogdanovaca, imao sam priliku razgovarati s pojedinim članovima KUD-a iz Lišana. Razgovarao sam s M. N. i Antom Mamićem o nastupu pojedinih KUD-ova prethodne večeri. Bilo je govora o tome kako bi KUD domaćin trebao prvi nastupati, što nije bio slučaj prethodne večeri. Ante Mamić (dalje: A. M.) je smatrao da ojkavica, odnosno orzenje koje je zaštićeno, nije bilo dovoljno istaknuto. A. M. je ustvrdio da ono što je zaštićeno treba promicati, a sve ostalo na ovakvim manifestacijama ne bi trebalo biti na repertoaru.

Također je bilo govora o nekim pitanjima koreografije pojedinih KUD-ova. Primjerice, spomenuo je da su se orzači iz KUD-a Sv. Nikola Tavelić trebali prilikom svojeg nastupa odvojiti od ostatka KUD-a. Rekao je i da je previše glasova u KUD-u Sv. Nikola Tavelić koje je potrebno stručno *posložiti*, te kako se pri pjevanju *pod bas* trebaju čuti samo dva glasa. Osobito mi je zanimljivo bilo što je naglasio potrebu KUD-ova da njeguju i zabavnu glazbu, odnosno da KUD-ovi u svome repertoaru imaju i pop dalmatinske pjesme koje su svima poznate. Kao primjer je naveo nastup KUD-a Sv. Nikola Tavelić na večeri u Zadru kada je organizator zamolio KUD da zabavi gledateljstvo. KUD tada nije uspio jer je poznavao većinom samo svoj tradicionalni repertoar. Citiram A. M.: "Prvo izvori, a zatim ostalo... Potrebno je da KUD poznaje folklor Kotara, Bukovice, ali i šire...".

Na povratku u Zadar sam u automobilu zaorzio s Milom Nimcom i prvi put probao *skalinati*.

9.5. ORGANIZACIJA TREĆE VEČERI OJKAVICE

U sklopu Poziva za predlaganje programa javnih potreba u kulturi, izdaje se zaseban natječaj za financiranje djelatnosti pod kategorijom "Kulturno-umjetnički amaterizam".

Natječaj se izdaje svake godine, a obrasci za prijavu, kao i upute za njihovo ispunjavanje, dostupni su na internetskim stranicama Ministarstva kulture. Prijava se ispunjava u elektroničkom obliku putem interneta, a ispunjeni obrasci šalju se i u tiskanom obliku na poštansku adresu navedenu na stranicama Ministarstva. Na ovaj posljednji natječaj, 2016. godine se KUD Sv. Nikola Tavelić prijavio s programom Večeri ojkavice. Dokumente za prijavu ispunjavala je predsjednica KUD-a Davorka Mamić, a pomoć im je pružila gospođa Ivana Devčić, bivša načelnica Općine Lišane, koja je na tom polju izrazito kompetentna s obzirom na dugogodišnji rad u upravi. Navodim tekstove dvaju obrazaca koji su priloženi ovoj prijavi na natječaj. Ovi tekstovi su zanimljivi zbog obilja narativa o tradiciji, nasljeđu, *ojkanju* i uopće nematerijalnoj kulturnoj baštini.

Prije svake analize sadržaja ovih tekstova i pokušaja interpretacije, potrebno je imati na umu da su ovi tekstovi napisani radi prijave na natječaj, po propisanom obrascu i s točno utvrđenim preduvjetima koji se moraju ispuniti. Cilj tekstova je uvjeriti komisiju da prihvati financiranje predloženog programa. No, unatoč tome, tekstovi sadržani u ovim prijavama jedinstven su primjer procesa kulturnog prevođenja koji se odvijaju pri sastavljanju prijave. Tako se može na neki način reći da su ove prijave svojevrsne mini autoetnografije.

Prijavitelji su najčešće osobe koji su dionici u nematerijalnim kulturnim dobrima. U procesu prijave programa zaštite i očuvanja nematerijalnog kulturnog dobra prolaze kroz višestruki proces koji zahtijeva poznavanje zakonskih propisa i pravila natječaja, ali i snalažljivost na polju birokracije (pravno-ekonomski parametri). Formalni okviri natječaja često obiluju diskursima kojima je potrebno prilagoditi vlastita razumijevanja kulturnih praksi.

Prvo, proces prijave programa zahtijeva formulaciju onoga što nematerijalno kulturno dobro jest i koju ulogu ima za zajednicu. Ovakvo definiranje ili formulacija nematerijalnoga kulturnog dobra često se odvija u suradnji zajednice sa stručnim suradnicima. Suradnici su često etnolozi i antropolozi koji se bave proučavanjem navedenog dobra, konzervatori u nadležnim konzervatorskim odjelima ili osobe iz Ministarstva kulture zadužene za nematerijalna kulturna dobra. Oni pomažu predstavnicima zajednica koje su nositelji programa sastaviti kvalitetne prijave i

definirati navedena dobra. U tim formulacijama često se koriste rezultati znanstvenih istraživanja dobra o kojem se radi, povijesni kontekst njegova razvoja etc. Ovo je opis idealne situacije, ali u praksi često voditelji KUD-ova i predsjednici udruga samostalno osmišljavaju programe. U slučaju prijave programa KUD-a Sv. Nikola Tavelić za 2017. godinu, prijave su pisale i ispunjavale gospođe Davorka Mamić i Ivana Devčić. Tekst s opisom programa je kvalitetno sastavljen, a poziva se i na ciljeve Strategije Ministarstva kulture za godine od 2015. do 2017.

Uz opis nekog nematerijalnog kulturnog dobra često se pridodaje i značenje koje to dobro ima za lokalnu zajednicu. Ovi opisi su često slični u različitim prijavama. Pritom se nositelji tih dobara pozivaju na pojmove poput tradicije, nasljeđa, baštine, kulture i folklora. Ovi pojmovi ne smiju biti samorazumljivi zbog njihove opće uporabe. Samo stavljanjem tih pojmova u kontekst same zajednice na koje se odnose, moguće je doći do dubljeg razumijevanja ovih tekstova u cjelini i procesa koji se iza njih odvijaju. Do ovakvog dubljeg razumijevanja moguće je doći jedino terenskim istraživanjem kojim se dolazi do partikularnosti iskustva pojedinih kazivača. Upravo specifične prakse i narativi upućuju na problematičnost sintagme nematerijalne kulturne baštine i pojmova poput tradicije i baštine koji zahtijevaju rekonceptualizaciju.

Drugi korak je osmišljavanje programa kojem je cilj očuvanje, zaštita, promocija i/ili revitalizacija nematerijalnoga kulturnog dobra. Često se u tim programima očituju potrebe zajednice za materijalnim ili duhovnim opstankom. Analizirajući ove programe moguće je uočiti što je zajednici važno i na koji se način ona snalazi s društvenim i ekonomskim promjenama. Često se u formulacijama programa prepoznaju opisi idealnih struktura. Primjerice, zajednice se objektiviziraju i prikazuju kao stabilni kolektivi s jasno određenim granicama, identitetom i općeprihvaćenim društvenim normama. Isto se događa s nematerijalnim kulturnim dobrima. Ona se u opisima vežu za zajednicu koja ima ekskluzivni udio u njoj. Kulturne pojave se samim definiranjem jasno omeđuju, a ograničava se i dioništvo u njoj. Pritom dolazi do svojevrsnog "okoštavanja fenomena" u tekstu. Treći korak je provedba samog programa.

9.6. ANALIZA PRIJAVA

U dokumentu čiji je naslov Podaci o programu, pod rubrikom *programska djelatnost*, navodi se da je Večer ojkavice festival/manifestacija.⁵² Njezin službeni naziv u ovom dokumentu je: "Smotra ojkanja – Ojkavicu ko želi pivati u Lišane neka se navrati". Kao cilj ove manifestacije navodi se

52 Detaljan opis programa (obrazac popunio KUD Sv. Nikola Tavelić 2016. godine).

okupljanje KUD-ova i OPG-ova. Naglašava se i da je jedan od ciljeva prijenos običaja i znanja o ojkanju na mlađe generacije u KUD-u. Također se naglašava da će manifestacija biti međunarodna, odnosno da će gostovati i KUD-ovi iz BIH koji njeguju ojkanje.

Drugi dokument je Obrazloženje predloženog programa kao javne potrebe u kulturi.⁵³ U uvodnom dijelu teksta, riječ je o povijesti KUD-a i UNESCO-ovoj povelji kao priznanju za rad KUD-a na očuvanju kulturne baštine. Zatim slijedi dio teksta o ojkavici kao: "ostatku ilirskog i prailirskog pjevanja... koje su preuzeli i sačuvali Hrvati". Nakon tog dijela navodi se zašto je sve Večer ojkavice, odnosno, kako joj je naslov u dokumentu, Smotra ojkavice, važna. Tome u prilog navodi se izjava da je Smotra ojkavice: "...zalog očuvanja nematerijalne kulturne baštine i kao takva utječe na oblikovanje lokalnog identiteta..." Najjasnija izjava cilja ovog programa je posljednja rečenica u tekstu ovog dokumenta, gdje članovi KUD-a navode: "ovim programom nastojimo očuvati identitet ovog kraja i prenijeti na buduće generacije dio onoga što je naše izvorište".

10. REZULTATI

Djelatnosti KUD-a Sv. Nikola Tavelić podrazumijevaju održavanje proba, poduku mlađih članova, brigu za izradu i očuvanje narodnih nošnji i nastupe na folklornim smotrama. KUD je gostovao na brojnim manifestacijama posvećenim očuvanju i prezentaciji glazbeno-plesnog folklora Hrvatske u zemlji i inozemstvu. KUD je između ostalog gostovao na Vinkovačkim jesenima⁵⁴ i brojnim folklornim smotrama izvan Lišana. Također je nastupao na Večerima ojkavice i folklornim smotrama u Lišanima Ostrovičkim kojima je i organizator.

Nastupi članova KUD-a Sv. Nikola Tavelić prati sve važnije događaje u Lišanima. Tako su mlađi članovi KUD-a nastupili u Lišanima 2017. godine za blagdan sveca zaštitnika župe sv. Nikole Tavelića. Nastup se odvijao u dvorištu župne crkve, ispred okupljenog mnoštva, župnika i biskupa Šibenske biskupije koji je bio u posjetu. Nastupili su s kolom i pjesmama Like i Zagore, koje su učili na posebnoj radionici glazbeno-plesnog folklora. Radionicu je u organizaciji Narodnog muzeja u Zadru iste godine održao etnomuzikolog Joško Čaleta.

KUD Sv. Nikola Tavelić je nositelj znanja o ojkanju od 2011. godine kada je UNESCO proglasio

53 Obrazloženje predloženog programa kao javne potrebe u kulturi (obrazac popunio KUD Sv. Nikola Tavelić 2016. godine).

54 Odluku da KUD Sv. Nikola Tavelić nastupi na Vinkovačkim jesenima donijelo je tročlano povjerenstvo na Županijskoj smotri folklora u Zadru 2016. godine. U povjerenstvu su bili Tvrtko Zebec, Joško Čaleta i Jasenka Lulić Štorić. Odluka je donesena na temelju kvalitetnog nastupa KUD-a na županijskoj smotri. KUD je potom zatražio prenamjenu sredstava dobivenih od županije za Večeri ojkavice, kako bi financirali put članova KUD-a do Vinkovaca. Iz istog razloga, a i zbog preklapanja termina, 2016. godine nisu se održale Večeri ojkavice u Lišanima.

ojkanje nematerijalnim kulturnim dobrom čovječanstva kojemu je potrebna hitna zaštita. KUD Sv. Nikola Tavelić je prijavitelj i nositelj programa zaštite i očuvanja nematerijalnog kulturnog dobra *ojkanja*.

Uz navedene djelatnosti, KUD je također snimio dva nosača zvuka. KUD je važan i za očuvanje Lišanske mise, kako za njezino održavanje svake nedjelje na misi u Lišanima, tako i za prezentaciju *mise* na nastupima izvan Lišana. Vrijednost Lišanske mise i važnost njezina očuvanja oduvijek je bila prisutna kod stanovnika Lišana, a s interesom folklorista i etnomuzikologa i medija poput nekadašnje televizije VOX, samo se ojačala želja za njezinim očuvanjem. Gostovanja pjevača Lišanske mise na festivalima diljem Hrvatske posvećenim crkvenoj glazbi samo su ojačala svijest o vrijednosti ovog pjevanja. U svim dokumentima vezanim za očuvanje *ojkanja* u Lišanima, spominje se i interes stanovnika općine Lišana Ostrovičkih za očuvanjem Lišanske mise. Također, u svim mojim razgovorima s kazivačima, uvijek se spominjala Lišanska misa.

Važan segment koji omogućava navedene djelatnosti KUD-a je osiguravanje financijskih sredstava. KUD se financira iz općinskog i županijskog proračuna za kulturu putem prijave na godišnje natječaje. Djelatnosti koje se financiraju su izrada nošnji, gostovanja na folklornim smotrama i organizacija folklornih smotri u Lišanima. Godine 2010. prijavili su se u kategoriji "Kulturno-umjetnički amaterizam", za dodjelu sredstava namijenjenih izradi nošnji za KUD. Također, 2012., 2013., 2014. i 2016. godine KUD se javljao na Javni poziv za predlaganje programa javnih potreba u kulturi. Godine 2012. i 2013., KUD se javio s programom za zaštitu i očuvanje nematerijalnih kulturnih dobara pod nazivom "Ojkavica". Godine 2017. KUD se prijavio na kategoriju "Kulturno-umjetnički amaterizam", s programom Smotra *ojkanja*. Isti program prijavljen je i odobren za 2018. godinu. Sva četiri puta radilo se o istom programu tipa manifestacije u obliku folklorne smotre, koja je posvećena *ojkavici*.

Prijavu na sve ove natječaje i administrativne poslove vezane za djelovanje KUD-a najčešće obavljaju voditelj KUD-a, tajnik (ako ga ima) i/ili članovi upravnog tijela. U većini slučajeva odgovornost oko organizacije djelatnosti KUD-a spada na jednu osobu, često voditelja KUD-a. J. N. je kao voditelj KUD-a Sv. Nikola Tavelić do 2013. godine organizirao većinu djelatnosti KUD-a i osiguravao financiranje putem prijave na natječaje i sakupljanja donacija privatnih sponzora. Sadašnja predsjednica KUD-a D. M. prati sve natječaje i ispunjava sve administrativne poslove vezane za prijavu.

Važan izvor sredstava za djelovanje KUD-a su i donacije privatnih sponzora. J. N. i M. R. naglašavaju vještinu prikupljanja donacija i angažiranost oko pronalaženja sponzora kao važan

segment u organizaciji djelovanja KUD-a. Za vrijeme svojeg mandata J. N. je pronalazio sponzore diljem Zadarske županije, ali i u drugim županijama. M. R. naglašava da se KUD Sv. Nikola Tavelić više puta javljao i na natječaje koje raspisuju privatne firme, banke i trgovački lanci kako bi financirao svoje djelatnosti. Tako je javljanjem na natječaj koji je trgovački lanac Lidl 2016. godine raspisao za svoje djelatnike KUD ostvario bespovratnu financijsku pomoć od pet tisuća kuna za izradu nošnji za najmlađe članove KUD-a. Sredstva dobivena natječajima često pokrivaju samo materijalne troškove. Velika većina organizacije počiva na volonterskom radu članova KUD-ova, udruga i pojedinaca u mjesnoj zajednici. Tako troškovi navedeni u financijskim izvještajima u pravilu ne predstavljaju realnu cijenu nekog programa. Podrazumijeva se da ljudi rade besplatno i volontiraju. Postavlja se pitanje kako takav rad prikazati kao materijalni trošak u završnom izvještaju. Bilo bi interesantno u financijskom izvješću navesti realne troškove manifestacije poput Večeri ojkavice. Na temelju ovog izvješća sljedeće bi se godine mogla tražiti veća sredstva.

Prva Večer ojkavice, održana 2011. godine, bile je iskorak u dobrom smjeru. Uz posvećenost ojkavici, u manifestaciju su uključeni OPG-ovi sa štandovima na kojima su prezentirali svoje *lokalne* i *autentične* proizvode. Također, stvorena je svijest o potencijalima ovakve manifestacije kao vrijedne turističke ponude. Druga Večer ojkavice slabije je posjećena od prve. Štandova također nije bilo. Treća Večer ojkavice, odnosno manifestacija pod istim nazivom, održana je tek 2017. godine. U međuvremenu su održavane folklorne smotre, na kojima je također, ali u manjoj mjeri, bila naglašavana ojkavica.

11. DISKUSIJA

U ovome sam radu identificirao dva problema. Osnovni problem koji sam prepoznao je nedostatak pomoći voditeljima KUD-ova i članovima lokalnih zajednica u osmišljavanju i provedbi programa i projekata očuvanja nematerijalne kulturne baštine. Također ću se osvrnuti na specifičan problem prijenosa nematerijalne kulturne baštine na sljedeće generacije, i to na primjeru kako osigurati međugeneracijski prijenos vještine ojkanja u Lišanima Ostrovičkim i očuvanje ojkanja kao važnog čimbenika kulturne baštine i održivog razvoja lokalne zajednice. Za očuvanje ojkanja, kao uostalom i za svako drugo nematerijalno kulturno dobro, potrebna je edukacija i prijenos vještine njegova izvođenja. Pitanje edukacija mladih i prijenosa znanja o ojkanju do sada nije riješeno. Uz to uslijed odlaska mladih u gradove i inozemstvo dolazi do depopulacije Lišana Ostrovičkih.

Primijenivši na temu ovog rada zaključke Catherine Ingram (2013: 75) iz njezine studije slučaja *velike pjesme iz Kama* u Kini, budućnost ojkanja ovisi o prijenosu vještine pjevanja na mlađe generacije Lišanaca u okviru KUD-a Sv. Nikola Tavelić i razvijanje osjećaja vrijednosti tog pjevanja kod njih. Danas je mladima izrazito teško naučiti pjevati tradicijske stilove pjevanja, a osobito *ojkanje*. Razlog tomu je to što su svakodnevno izloženi drugačijoj glazbi, a *ojkanje* ne mogu čuti izvan KUD-a. Kako su sami kazivači u više navrata naglasili, danas mladi nemaju gdje drugdje naučiti *ojkati* ili pjevati *pod bas* osim u KUD-u. Pjevanje se nekoć učilo sjedeći na *banku u crikvi* i slušanjem starijih dok pjevaju Lišansku misu, ili odlaskom na rad u polje *u mobi* i slušanjem starijih mladića ili djevojaka kako pjevaju ili pjevanjem dok se *noćivalo s blagom*. Ovo predstavlja veliki problem za KUD i za budućnost *ojkanja* u Lišanima. Moguće rješenje predložio sam u ovom radu u gruboj skici. Potrebno bi bilo uključiti sve dionike u baštini u Općini Lišane Ostrovičke. To bi uključivalo KUD kao nositelj znanja o *ojkanju*, osnovnu školu, općinu, župu i crkveni zbor. Također bi uključivalo suradnju s glazbenim pedagogima i etnomuzikolozima kako bi se osmislio program očuvanja ojkavice putem edukacije mladih.

Stručna literatura daje pregled kako na nove inicijative očuvanja nematerijalne kulturne baštine utječu postojeće prakse i društvene organizacije koje se bave baštinom i kulturnom poviješću (usp. Bendix et al. 2013: 15). *Ojkanje* je nematerijalno kulturno dobro izrazito performativnoga karaktera i potrebna mu je izvedba. Forma smotre folkloru uvriježila se kao performativni okvir za izvedbu ojkanja. KUD Sv. Nikola Tavelić je program Večeri ojkavice oblikovao upravo po modelu folklorne smotre. Zašto je za očuvanje znanja o oikanju odabran upravo model manifestacije tipa folklorne smotre? Historijska važnost folklorne smotre u očuvanju nematerijalne kulturne baštine, odnosno kako je naziva Tvrtko Zebec (2013: 315), kulturu sela, naglašena je u više radova. Članovima KUD-ova smotre folkloru su poznata stvar. Većina članova ima iskustvo nastupanja na brojnim smotrama, a vodstvo KUD-a ima iskustvo u organiziranju smotri i sličnih manifestacija posvećenih folkloru. Nastupanje na folklornim smotrama je "kruna" djelovanja KUD-a. Nastupanje na smotrama folkloru ujedno je i prokušani način očuvanja glazbeno-plesnog folkloru. Nastup na folklornim smotrama stvara performativni okvir u kojemu se izvodi baština. Sudjelovanje na smotri članovima KUD-ova uz to pruža zadovoljštinu za njihov rad, užitek i uzbuđenje javnog nastupa, element prezentacije svoje tradicije. Također je iznimno važno zbog društvenog elementa u cjelokupnom doživljaju. Ljudi se međusobno upoznaju, druže, pjevaju, plešu i zabavljaju. Iskustvo putovanja i gostovanja na nastupima van svojega mjesta vrijedno je iskustvo, osobito za mlade članove KUD-a.

Financijska isplativost često je važan faktor u očuvanju nematerijalnoga kulturnog dobra. Može li Večer ojkavice postati izvor određenih prihoda za zajednicu i podržati volju za očuvanjem ojkanja (usp. R. Kurin 2016: 45)? Smatram da Večer ojkavice nudi velike mogućnosti za turizam i gospodarski razvoj Lišana, što je i kratko naznačeno u razgovoru s gosp. Josom Nimcem. U svom radu Janet Blake (2016: 18) navodi potencijal nematerijalne kulturne baštine u društvu kao temelj za ostvarenje održivog razvoja. Osnaživanje potencijala lokalnih zajednica važno je za održivo upravljanje nematerijalnom kulturnom baštinom (J. Blake 2009: 65). Osnaživanje znači i usvajanje brojnih znanja i vještina vezanih za organizaciju i provedbu projekata i programa zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine. Administrativne i organizacijske vještine najčešće se stječu iskustvom i praksom, uz mogućnost pohađanja seminara namijenjenih obrazovanju voditelja KUD-ova i udruga. Iz tog razloga potrebna je suradnja lokalnih zajednica sa stručnjacima. R. Kurin (2016: 45) navodi kako Konvencija potiče suradnju između vladinih službenika i stručnjaka iz polja etnologije i antropologije s lokalnim zajednicama, s ciljem stvaranja strategija očuvanja nematerijalne kulturne baštine. O ovim se stručnjacima može razmišljati i kao o kulturnim medijatorima (Blake 2009: 64) ili kulturnim prevoditeljima. Govoreći o medijatorima između države i zajednice, Janet Blake (2009: 64) nabroja tko sve može imati tu ulogu: "...predstavnicima zajednica, nositelji dužnosti i kustosi, tehničko i administrativno osoblje državnih institucija, neovisni stručnjaci i politički aktivisti angažirani u institucionalne prakse i poduzetnici koji nastoje razviti poslovne prilike povezane kulturnim resursima".

Jedna od mogućnosti osiguravanja kvalitetnih programa zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine je suradnja voditelja KUD-ova sa stručnjacima posebno educiranima za rad s baštinom. Tako primjerice R. Kurin (2016: 45) naglašava potrebu za posebno osposobljenim stručnjacima kako bi se realizirali projekti usmjereni razvoju lokalne kulturne industrije bazirane na očuvanju nematerijalne kulturne baštine. Za ovo bi bilo potrebno obrazovati stručnjake na polju menadžmenta u baštini. Menadžment u baštini, odnosno *heritage management*, popularizirao se u zemljama članicama EU i SAD-u početkom 21. stoljeća. Jedan od poticaja dala mu je upravo UNESCO-ova Konvencija o zaštiti i očuvanju nematerijalne kulturne baštine iz 2003. godine. Cilj ovakvog smjera je obrazovanje stručnjaka za uspješno ostvarivanje projekata vezanih za baštinu i njihovo osposobljavanje za rad na projektima usmjerenima ka interpretaciji, valorizaciji i stvaranju modela održivog razvoja kulturnih dobara u suradnji s lokalnim zajednicama.⁵⁵ Dok se sve više dekonstruira poimanje kulture i ekonomije kao odvojenih i nepovezanih područja, sve je jasnija potreba suradnje stručnjaka iz različitih polja s lokalnim zajednicama u očuvanju kulturne baštine.

⁵⁵ Vidi Wijesuriya, Gamini et al., 2013., *Managing Cultural World Heritage*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Pariz.

Multidisciplinarnost, timski rad i suradnja s lokalnom zajednicom preduvjet su opstanka i održivosti brojnih kulturnih djelatnosti.

Uz navedene, u istraživanju ovog područja uočio sam nekoliko problema koji se javljaju u literaturi o nematerijalnoj kulturnoj baštini. Na primjer, pitanje imenovanja nematerijalnih kulturnih dobara upisanih na jednu od UNESCO-ovih listi. Zatim, pitanje odabira modela zaštite baštine i kako na te modele utječu postojeće institucije i strukture (usp. Bendix et al. 2013: 15).

12. ZAKLJUČAK

Upis "Glazbenog izričaja ojkanja" na UNESCO-ovu Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita 2010. godine, pomogao je u očuvanju i vrednovanju *ojkanja* u Lišanima Ostrovičkim. KUD Sv. Nikola Tavelić proglašen je nositeljem znanja o *ojkanju*, pa je pokrenuta manifestacija Večer ojkavice u Lišanima 2011., 2012. i 2013. godine. Osim što pruža okvir za izvedbu ojkanja, manifestacija poput Večeri ojkavice važna je kao potencijalni generator razvoja ovog mjesta. Turistički i ekonomski potencijal ovakve manifestacije primijećen je još za 1. Večeri ojkavice. Kako bi se ostvario ovaj prepoznati potencijal, potrebna je suradnja s Turističkim zajednicama gradova Zadra, Šibenika i Skradina.

Za očuvanje *ojkanja* u Lišanima Ostrovičkim, nužna je podrška manifestaciji Večeri ojkavice kao glavnom okviru u kojem se *ojkavica* izvodi i KUD-u koji je zadužen za prijenos vještine *ojkanja* (usp. Kirschemblatt-Gimblett 2013: 70). Kako bi se ovakva manifestacija mogla odvijati svake godine, potrebna su financijska sredstva osigurana putem prijave na općinske, županijske i natječaje koje raspisuje Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (MKRH). Osobito su se važnim pokazali natječaji koje raspisuje MKRH u sklopu javnog poziva za predlaganje programa potreba u kulturi u dvije ključne kategorije. Prva kategorija je Poziv za predlaganje programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara, a druga je relevantni natječaj Javni poziv za predlaganje programa djelatnosti u kategoriji kulturno-umjetničkog amaterizma. Večeri ojkavice 2011., 2012. i 2013. financirane su putem ova dva natječaja. Natječaj za financiranje programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara regulatorni je natječaj MKRH. Iz ovog natječaja su u Zadarskoj županiji financirani programi očuvanja mirila, paške čipke, suhozidnoga graditeljstva, glagoljaške pismenosti i kulture i brojni drugi. Međutim, kompleksnost birokratskog aparata i administrativnih poslova vezanih za očuvanje baštine traži posebno obrazovane stručnjake kao i edukaciju voditelja i

predsjednika udruga. Uloga stručnjaka bila bi da u suradnji s lokalnim zajednicama i udrugama pomažu u osmišljavanju programa, traženju sredstava i realizaciji dugotrajnih projekata.

Dijelovi prijava na natječaje koji sadrže opis programa koje sam analizirao u ovome radu posebno su važni kao uvid u to kako sami članovi zajednica razmišljaju o vlastitim kulturnim praksama koje smatraju baštinom. U tim se opisima miješaju i susreću diskursi o nematerijalnoj kulturnoj baštini koji se nalaze u propozicijama prijava i koji su vezani za UNESCO-ovu Konvenciju o zaštiti i očuvanju nematerijalne kulturne baštine, s lokalnim narativima o tradiciji. To je veza između razine legislativnih praksi financiranja programa i projekata zaštite nematerijalne kulturne baštine, s perspektivama samih stvaratelja praksi i njihova vlastita razumijevanja. Upravo iz ovoga razloga na ovakve prijave možemo gledati kao na autoetnografije, a na proces formulacije definicija nematerijalnih kulturnih dobara i oblikovanje programa njihove zaštite, kao na proces kulturnog prevođenja.

U nekom budućem istraživanju volio bih detaljnije obraditi temu nematerijalne kulturne baštine u natječajima na području Zadarske županije. Ovo istraživanje dovelo me u Lišane Ostrovičke gdje sam upoznao ljude koji se bave *ojkanjem* i koji su članovi KUD-a Sv. Nikola Tavelić. Razgovarajući s njima, čitanjem tekstova programa koje su prijavljivali kroz godine i sudjelovanjem na 3. Večeri ojkavice, dobio sam uvid u kulturne procese, planiranje i organizaciju koji su važan dio procesa stvaranja baštine. Pokazalo se da praksa financiranja putem natječaja utječe na oblikovanje očuvanja nematerijalne kulturne baštine. Financiranje putem natječaja omogućava održavanje Večeri ojkavice kao okvira za izvođenje i promociju ojkanja. Zaštita i očuvanje nematerijalne kulturne baštine na lokalnom, državnom i međunarodnom nivou u velikoj mjeri ovisi o financijskoj potpori. U konačnici, ovo istraživanje je pokazalo da očuvanje nematerijalne kulturne baštine na razini lokalnih zajednica u velikoj mjeri ovisi o volonterskom radu, entuzijazmu pojedinaca i svijesti lokalne zajednice.

U nekom budućem istraživanju volio bih detaljnije obraditi temu nematerijalne kulturne baštine u natječajima na području Zadarske županije. Natječaji Ministarstva kulture RH, Zadarske županije i Općine Lišane Ostrovičke za projekte očuvanja nematerijalne kulturne baštine svake su godine sve bolje i detaljnije razrađeni. Kako bih više saznao o ovim procesima, potrebno bi bilo sastaviti upitnicu koja bi se poslala nositeljima svih programa zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine u Zadarskoj županiji u periodu od nekoliko godina. Tako bi se mogla dobiti detaljnija slika realnog stanja na terenu vezanog za ovaj konkretni natječaj, ali i očuvanje nematerijalne kulturne baštine uopće.

13. IZVORI

13.1. LITERATURA

- Alaszewska, Jane. 2012. Promoting and Preserving the Chichibu Night Festival: The Impact of Cultural Policy on the Transmission of Japanese Folk Performing Arts. U: *Music as Intangible Cultural Heritage, Policy, Ideology and Practice in the Preservation of East Asian Traditions*, ur. Keith Howard. 197.-212. Ashgate Publishing Limited.
- Babić, Vanda. 2007. Kulturno-umjetnička društva Zadarske županije, Zadar: 3000 godina za dar.
- Bendix, Regina F., Aditya Egger i Arnika Peselmann ur., 2013. *Heritage Regimes and the state*, Gottingen University Press.
- Bendix, Regina et al., 2013. Introduction: Heritage Regimes and the State. U: *Heritage Regimes and the state*. ur. Bendix, Regina F., Aditya Egger i Arnika Peselmann. 2013. Str. 11.-20. Gottingen University Press.
- Blake, Janet. 2009. UNESCO's 2003 Convention on Intangible Cultural Heritage: the implications of community involvement in 'safeguarding'. U: *The Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage*, ur. Smith, Laurajane i Natsuko Akagawa. 45.-73.
- Hameršek, Marijana i Iva Pleše. 2013. Uvod u proizvodnju baštine. 2013. U: *Proizvodnja baštine-Kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. ur. Hameršak, Marijana, Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić. 7.-28. Zagreb.
- Howard, Keith, ur., 2012. *Music as Intangible Cultural Heritage, Policy, Ideology and Practice in the Preservation of East Asian Traditions*, Ashgate Publishing Limited.
- Ingram, Catherine. 2012. Ee Mang gay dor ga ey (Hey, Why Dont You Sing)? Imagining the Future in Kam Big Song. U: *Music as Intangible Cultural Heritage, Policy, Ideology and Practice in the Preservation of East Asian Traditions*, ur. Keith Howard, 55.-76. Ashgate Publishing Limited.
- Kirschblatt-Gimblett, Barbara. 2013. Svjetska baština i svjetska ekonomija. U: *Proizvodnja baštine-Kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*, ur. Hameršak, Marijana, Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić. 65.-120. Zagreb.
- Kurin, Richard. 2016. A Conversation with Richard Kurin. U: *The Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage*, ur. Stefano, L. Michelle i Peter Davies. 40.-45.
- Stančić, Nikša. 2002. Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću. Zagreb.
- Valdimar, Tr. Hafstein. 2013. Pravo na kulturu: nematerijalna baština d.o.o, folklor, tradicijsko znanje. U: *Proizvodnja baštine-Kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*, ur. Hameršak, Marijana, Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić. 37.-64. Zagreb.
- Nimac, Dragan, ur., 1998. *Lišanska misa. Liturgijsko pučko pjevanje u Lišanima*, Visovac – Zagreb: Franjevački samostan Gospe Visovačke-Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Nimac, Stipe. 2002. Ravnokotarski fratar Mile Mamić, Hrvatski junak i kršćanski mučenik u

Domovinskom ratu. 2002. Lepuri.

Smith, Laurajane i Natsuko Akagawa ur., 2009. *Intangible heritage*, Routledge.

Stefano, L. Michelle i Peter Davies ur., 2016. *The Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage*, Routledge.

Wijesuriya, Gamini et al. 2013. *Managing Cultural World Heritage*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Pariz.

Zebeć, Tvrtko. 2013. Etnolog u svijetu baštine: hrvatska nematerijalna kultura u dvadeset i prvom stoljeću. U: *Proizvodnja baštine-Kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. ur. Hameršak, Marijana, Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić. 313-334. Zagreb.

13.2. DOKUMENTI

Dopuna nominaciji otkanja na UNESCO-ovu Listu ugrožene nematerijalne kulturne baštine čovječanstva (obrazac popunio KUD Sv. Nikola Tavelić 2009. godine)

Obrazloženje predloženog programa kao javne potrebe u kulturi (obrazac popunio KUD Sv. Nikola Tavelić 2016. godine)

Detaljan opis programa (obrazac popunio KUD Sv. Nikola Tavelić 2016. godine)

13.3. INTERNETSKI IZVORI

Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (21. 3. 2018).

Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org/en/convention> (20. 3. 2018).

Intangible Cultural Heritage, <https://ich.unesco.org/en/decisions/5.COM/5.4> (26. 3. 2018.).

Zakon.hr. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (22. 2. 2018.).

Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/2018%20poziv/upute/Upute%20005b.pdf> (23. 2. 2018.)

Ministarstvo kulture. http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/FINANCIRANJE/strateski%20plan%20web_2015-2017_SP%20MK%20-%20dopunjen.pdf (10. 3. 2018)

Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3642> (13. 9. 2017.).

Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (19. 9. 2017.).

Ministarstvo kulture. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9189> (19. 9. 2017.).

Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovicke.hr/opcina/> (24. 9. 2017.).

Ezadar. <http://www.ezadar.rtl.hr/kultura/2364107/9-srpnja-vecer-ojkavice-u-lisanima-ostrovicckim/> (14. 10. 2017.).

Vidović, Ante, 11. 7. 2011., Zadarski list, <http://www.min-kulture.hr/tisak/default.aspx?id=6894> (14. 10. 2017.).

Brkić, Velimir, 28. 2. 2011., Zadarski list, <http://www.zadarskilist.hr/clanci/28022011/lisansko-orcenje-i-radovinsko-orcanje--pod-zastitom-unesco-a> (27. 3. 2018.).

057 info. <http://www.057info.hr/kultura/2011-07-05/prva-vecer-ojkanja> (14. 10. 2017.).

Općina Lišane Ostrovičke. <http://www.lisane-ostrovicke.hr/2-veer-ojkanja/> (10. 11. 2017.).

13.4. POPIS KAZIVAČA

Joso Nimac (5. 2. 1938.), Lišane Ostrovičke, datum intervjua 5. 12. 2017. u Lišanima Ostrovičkim.

Mile Nimac (29. 9. 1946.), Lišane Ostrovičke, datum intervjua 3. 9. 2017. u Lišanima Ostrovičkim.

Mile Radanović (11. 2. 1950.), Lišane Ostrovičke, datum intervjua 11. 9. 2017. u Lišanima Ostrovičkim.

Davora Mamić (26. 10. 1981.), Lišane Ostrovičke, datum intervjua 11. 9. 2017. u Lišanima Ostrovičkim.

Ante Mamić (27. 1. 1950.), Lišane Ostrovičke, datum intervjua 3. 9. 2017. u Lišanima Ostrovičkim.

13.5. POPIS PRILOGA

Slika 1. Okupljeni članovi KUD-ova ispred zgrade "Braštine" gdje se odvijala 3. Večer ojkavice. Autor fotografije: Marko Brkljačić (3. 9. 2017.)

Slika 2. Pozornice prije nastupa. Autor fotografije: Marko Brkljačić (3. 9. 2017.)

Slika 3. Mile Nimac s parom iz Bogdanovaca. Autor fotografije: Marko Brkljačić (3. 9. 2017.)

Slika 4. Nastup guslara Dane Jurića. Autor fotografije: Marko Brkljačić (3. 9. 2017.)

Slika 5. Nastup KUD-a Sv. Nikola Tavelić. Autor fotografije: Marko Brkljačić (3. 9. 2017.)

Slika 6. Nastup se zbog kiše premješta u zgradu "Braština". Autor fotografije: Marko Brkljačić (3. 9. 2017.)

Slika 7. Mile Radanović na ostacima crkve sv. Jere u Lišanima Ostrovičkim. Autor fotografije: Marko Brkljačić (11. 2. 2018.)

14. PRILOZI

Prilog 1. Okupljeni članovi KUD-ova ispred zgrade "Braština" gdje se odvijala 3. Večer ojkavice

Prilog 2. Pozornica prije nastupa s natpisom "Ojkavicu ko želi pivati, u Lišane neka se navrati"

Prilog 3. Mile Nimac s parom iz Bogdanovaca

Prilog 4. Nastup guslara Dane Jurića

Prilog 5. Nastup KUD-a Sv. Nikola Tavelić iz Lišana Ostrovičkih

Prilog 6. Nastup se zbog kiše premješta u zgradu "Braština"

Prilog 7. Mile Radanović na ostacima crkve sv. Jere u Lišanima Ostrovičkim

